

CSALÁDI SZEREPMODELL- KÁRPÁT-MEDENCEI KERESZTKÖTŐDÉSEK

EFOP-5.2.2-17-2017-00024

**MÓDSZERTANI ÉS SZAKMAI
ÖSSZEĞZÉS**

SZÉCHENYI

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

**CSALÁDI SZEREPMODELL -
KÁRPÁT-MEDENCEI
KERESZTKÖTŐDÉSEK**

(EFOP-5.2.2-17-2017-00024,
Módszertani és szakmai összegzés)

**CSALÁDI SZEREPMODELL -
KÁRPÁT-MEDENCEI
KERESZTKÖTŐDÉSEK**

(EFOP-5.2.2-17-2017-00024,
Módszertani és szakmai összegzés)

Szerkesztette:
Lutter Imre és Nagy Ferencné

Kiadó:
FAMILIARE
Társadalomszervező Központ
8420 Zirc, Rákóczi tér 1.
<http://familiare.egyuttmukodesek.hu/>
info@familiare.hu
Kapcsolattartó: Dr. Drabos Erik

ISBN 978-615-00-6960-9

Tartalom

Előszó.....	6
A projekt bemutatása.....	12
Nemzetközi partnereink.....	17
Vajdasági Nagycsaládos Egyesületek Szövetsége (Vancsesz), Szerbia.....	17
Tövishát Kulturális Társaság, Románia.....	18
Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete, Ukrajna.....	19
Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet.....	20
A család és a nagycsalád fejlődése.....	20
A családok fejlődése a kezdetektől napjainkig.....	22
Családtípusok napjainkban.....	25
Szerepek a nagycsaládban.....	27
Nagycsalád Magyarországon.....	30
Környezettanulmány egy mai nagycsaládról.....	35
Beszámoló a tapasztalatokról, szakpolitikai ajánlások.....	37
Gyermekvédelmi rendszerek működése.....	37
A család és a munka.....	24
Az otthon, a lakhatás problémája.....	45
Az otthon, a lakhatás problémája.....	53
Család és támogatás.....	60
Irodalomjegyzék.....	69
Részlet a projekt keretében végzett összehasonlító elemzésből.....	70

Előszó

A magyar társadalomban a család tradicionálisan fontos helyet foglalt el. Az elmúlt évtizedek szociológiai és demográfiai vizsgálatai bizonyították, hogy az emberek számára a család fontosabb, mint az élet egyéb területei (munka, szabadidő, egyéb társas kapcsolatok stb.). Ez nemcsak azok esetében volt így, akik éppen házasságban, családban éltek, hanem azok esetében is, akiknek családi állapota egyedülálló volt. A család fogalmához általában pozitív jelentés tapadt, a házassokat általában másoknál boldogabbnak tartották az emberek. A szűkebb család fogalma szorosan összekapcsolódott a házassággal és a gyermekneveléssel. Úgy tűnik, az emberek számára az ideál szintjén a család házasságban élő és egy-két gyereket nevelő párban testesült meg.

Napjainkban a KSH legfrissebb adatai szerint Magyarországon többen élnek házasságon kívüli kapcsolatban, mint az egyház által összekötve. Fokozatosan emelkedik azok aránya, akik a tartós párkapcsolati együttélést későbbre halasztják, s hosszú évekig teljesen szabad életformát követnek.

Általános megállapítás, hogy olyanok, akik megfelelő jövedelemmel rendelkeznek nem vágnak családra, gyerekre. A harmincas éveiket élő nők és férfiak szívesen élnek a szüleikkel, jövedelmük akár van, akár nincs. A szülőkön élősködő harmincasok problémája világszerte. Ezek után azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a család, a házasság általánosan pozitív megítélése napjainkban változóban van. Emellett, a család, mint társadalmi intézmény számos válsággal is küzd. A válságjelenségek megnyilvánulnak olyan tényekben, hogy egyre kevesebb a hagyományos, ideálisnak tekintett családmódban élők aránya, hiszen csökken a házasságkötések száma; változatlanul magas arányú a válás; a csökkenő termékenység mellett egyre több gyermek születik házasságon kívül. Emellett a családi élet válságával minden bizonnyal szorosan összefüggenek olyan jelenségek is, mint az alkoholizmus, a különféle pszichiátriai betegségekben szenvedők, a veszélyeztetett gyerekek vagy az öngyilkosok magas száma.

Kiadmányunk célja, hogy a szakterületi képviselők, szakemberek számára, összefoglalva nemzetközi együttműködés keretében szerzett tapasztalatainkat iránymutatásként szolgáljon a családsegítés, a gyermekgondozás, illetve gyermekvállalási kedve magyarországi fejlesztése érdekében.

Magyarország kormánya felismerte, hogy egy nemzet kultúramegőrtő ereje a családokban, és a gyermekekben rejlik, így nem titkolt szándéka, hogy növelje a fiatalok családalapítási, és gyermekvállalási kedvét. Ezen törekvései napjainkban a családvédelmi akcióterve keretén belül jelentős anyagi támogatásokban realizálódnak, mindennek ellenére a KSH legfrissebb adatai alapján az utóbbi évek trendjével ellentétben idén csökkent a gyermekvállalási kedv. Világosan látszik tehát, hogy az anyagi támogatás kétségkívül hasznos, ugyanakkor az államkincstár terhelhetősége véges, így egyértelmű, hogy a társadalmi szemlélet, és az egyén szintjén jelentkező attitűdök megváltoztatása is szükséges ahhoz, hogy nemzeti kultúránk fennmaradása érdekében a magyarországi termékenység ráta növekedésnek induljon.

A projekt során műhelymunkák, és területi felmérések alkalmával tapasztalatokat gyűjtöttünk arról, hogy hogyan, milyen megoldások mentén képzelik el a család, és a gyermektámogatást Ukrajnában, Romániában, Szlovákiában makrotársadalmi szinten, illetve igyekeztünk összegyűjteni azokat az elemeket, amelyek mikroközösségekben megvalósítva egymás erősítésével, támogatásával javíthatja az egyének családalapítással és gyermekvállalással kapcsolatos attitűdjeit.

Tapasztalatainkat az egyes szakterületekre, fejleszthető, és fejlesztendő területekre bontva ismertetjük, és reménykedünk abban, hogy a kiadmányunk iránt érdeklődők hasznos információkkal gazdagodnak, amelyek hozzásegíthetik őket egy gyermek-, és családbarátabb társadalom kialakítása felé vezető úton való elinduláshoz.

Bemutakozás

A Familiare Társadalomszervező Központ a magyar családok körében népszerű Családháló.hu online családi magazint működtető szervezet, melynek célja a szemléletformálás, a közösségépítés, a családok érdekeinek képviselése valamint a keresztény könnyűzenei kultúra megismertetése a magazin olvasóival.

Tevékenységi körünket évről-évre bővítjük. A portál cikkeinek gyarapítása mellett igyekszünk informálni olvasóinkat az aktuális kormányzati családpolitikai intézkedésekről, lehetőségeikről, a családokat érintő legfontosabb hírekről, változásokról; emellett a szemléletformálásra is nagy hangsúlyt fektetünk. Bátorítjuk olvasóinkat gyermekek vállalására és a fiatalon történő gyermekáldásra. Tevékenységünkkel szeretnénk elérni, hogy a szülők a gyermekvállalásban a boldogságot és a családépítés lehetőségét lássák.

Az online tér mellett a való világban is jelen vagyunk. Családi rendezvényeink, konferenciáink, sajtótájékoztatóink révén a széles nyilvánosság megismerhette munkánkat és portálunkat. Ezzel **célunk, hogy a család társadalmi szerepét erősítsük, együttműködő partnereinkkel a jó gyakorlatokat megosszuk és publikáljuk a széles nyilvánosság felé.**

Munkánk eredményeképpen az országban elsőként gyűjtöttük össze azon helyiségek listáját, mely tartalmazza az édesanyáknak létfontosságú pelenkázó- és szoptatóhelyeket a fővárosban és vonzáskörzetében. A munka folytatásaként elkészítettük a helyiségeket tartalmazó mobilalkalmazást, melyet két évvel ezelőtt mutattunk be Novák Katalin család- és ifjúságügyekért felelős államtitkárral a sajtó képviselői előtt.

A Familiare Társadalomszervező Központ volt a legutóbbi olyan szervezet, mely kampányt folytatott a családalapítás népszerűsítése és az abortuszok számának csökkenése érdekében. Kampányunkat YouTube csatornánkon több ezer ember nézte meg, emellett a sajtó (pl. Origo) figyelmébe kerültek feltöltött videóink.

Honlapunkon a magyarság történelmi eseményeit családos szemmel vizsgáljuk, azaz a XX. századi háborúk, diktatúrák, történelmi korszakok családokat érintő történéseiről születnek cikkek.

Büszkék vagyunk arra, hogy munkánkat elismerik. Bencze Áron újságírónkat a Családhálón megjelent írásáért a Média a Csaláért Alapítvány különdíjban részesítette.

Tevékenységünk egyre több ember figyelmét kelti fel, mely a látogatószám emelkedésén és közel 20.000 Facebook követőnk számában nyilvánul meg.

A Familiare Társadalomszervező Központ projektjeit a Budapesten található irodájából koordinálja. A XI. kerületben található irodánk könnyen megközelíthető munkatársaink és önkénteseink számára, így egyszerűen tudunk csapatban dolgozni és brainstormingokat tartani számukra. Az irodában jelenleg is férőhelyek növelésén dolgozunk. Rövidtávon szeretnénk átalakítani az irodát arra, hogy 8-10 személy is tudjon dolgozni ott egyidejűleg, miközben a rendelkezésre álló szabad helyiségekben tréningeket is tudunk tartani. 2017 novemberétől ezért mind az asztalok, mind a számítógépek számát növeltük a tervek szerint.

A Familiare Társadalomszervező Központban jelenleg öt munkatárs dolgozik. Az ő feladatuk elsősorban a honlapunkszerkesztése, napi többszöri frissítése, közösségi oldalakon történő posztolás, sajtótájékoztatókon való részvétel és a különböző tréningeken történő aktív közreműködés. Emellett szervezési feladatokat is ellátnak az évközi rendezvények szervezésében.

A projekt maradéktalan és sikeres végrehajtásához emellett új munkavállalók bevonása szükséges. A projekt sikere az emberi erőforráson múlik, ezért a projekt menetét támogató munkatársak felvétele a pályázat elnyerése esetén elengedhetetlenné válik.

Az alapítvány munkavállalói a működés és a szervezet fenntartása érdekében rendszeresen tréningeken vesznek részt. Történetünk során

az önkéntességben jártas szakemberek, illetve a közösségi oldalak és az informatika területén gyakorlott vezetők tartottak képzést munkavállalóinknak.

Az évek során kialakítottuk tagszervezeteinket szerte az országban, melyeket Családháló.pontoknak nevezünk. Jelenleg 27 tagszervezetünk van, melyekben **munkatársaink előadásokat, tréningeket, oktatásokat tartanak a szervezetmenedzselés témájában.** Mivel több Családháló.pont vidéken a leszakadó térségekben működik, ezért számukra más, **az esélyteremtés, társadalmi felzárkózás – kifejezetten a családokat érintő – vetületét ragadjuk meg és ennek megfelelően szervezünk nekik olyan programokat, melyek esélyteremtő értéket képviselnek.**

Célunk, hogy a hozzánk csatlakozóknak minőségi tudást tudjunk átadni a szervezetmenedzselés, a rendezvényszervezés, a pénzügyi vezetés és a projektmenedzsmet témaköreiben. A tréningek a településeken és a központi irodánkban is megrendezésre kerülnek. Mivel a csoportok nemrég indultak, ezért szeretnénk együttműködni olyan civil szervezetekkel, mely régebb óta, mint ernyőszervezet működnek és a közösségfejlesztésben jártasak, jó gyakorlataikat megosztanák a szervezetünkkel.

A Familiare Társadalomszervező Központ alapítása során az alábbi küldetés került meghatározásra:

A Familiare karitatív küldetése, hogy:

– a magyar és európai társadalmakban a család összetartó erejének jelentőségét, a katolikus és keresztény tudatú és értékrendű **család jelentőségét** társadalomszervező tevékenysége keretében **megismertesse a társadalom tagjaival**, továbbá, hogy

– gyermekvállalást, illetve a gyermeknevelés érték- és közösségteremtő munkájával elősegítse, ennek keretében **segítséget nyújtson a családok gyermekvállalással és gyermekneveléssel kapcsolatos kihívásaik megoldásában**, valamint

– a Familiare célja, hogy a küldetésével azonos célokat és értékrendet valló személyek számára **közösséget teremtsen.**

Munkánk során ezt szem előtt tartva végezzük napi tevékenységünket.

Célunk, hogy a meglévő erőforrásainkat, kapcsolatainkat és a ciszterci rend nyújtotta nyugodt, békés, családbarát környezetét felhasználva segítsük az otthoneremtést, a családalapítást és a gyermeknevelést. Szaktudásunk és innovatív módszereink révén megvalósuló programjainkon túl az eredményes és hatékony pénzügyi gazdálkodás megvalósítására törekszünk. Az erőforrások leghatékonyabb felhasználása érdekében tevékenységünket igyekszünk összehangolni a rend intézményeivel, illetve más civil szervezetekkel.

Célunk elérése érdekében széleskörű tevékenységet végzünk, ezért sokrétű partneri és beszállítói kapcsolattal rendelkezünk. Szolgáltatásaink nagy részét saját szervezésű rendezvényeken, képzéseken keresztül nyújtjuk, de befogadjuk partneri kapcsolatainkon keresztül más szervezetek programját is.

A korábban általunk megvalósított pályázatok lehetőséget teremtettek a kisgyermekes családok, nagycsaládosok, kistelepüléseken élők társadalmi integrációjának, a velük foglalkozó szakemberek kompetenciáinak fejlesztésére, a fiatalok és az idősek segítésére, egymásra épülő programok kidolgozására és végrehajtására számos városban és környező falvakban, az országhatárokon átívelően is, de esélyt adtak a szakembereink kreatív szakmai megújulására, továbbképzésére, fejlesztő eszközök vásárlására és módszertani útmutatók megjelentetésére.

A fentiekhez kapcsolódó műveltségfejlesztő és szociális munka terén szervezetünk az elmúlt években is aktív volt. **Segítettük és segítjük a célcsoport hatékony oktatási és képzési tájékoztatását, intézményi kapcsolatfelvételét, felzárkóztatását, illetve kulturális és szabadidős programok szervezését.**

A szervezetben öntevékeny munkát vállalók száma évről-évre növekszik. Jelenleg az aktív foglalkoztatottakon túl **19 kommunikációs, hitéleti, mentálhigiénés, és szociális területen működő szakember** vesz részt önkéntes alapon a szervezet tevékenységének ellátásában,

segítésében. Az **infrastruktúrát** tekintve, saját eszközeinken túl (számítógépek, nyomtató, fénymásoló stb.) a programokba bevont társintézmények és szervezetek, valamint aktivistáink is biztosítanak eszközöket, ezzel is segítve a folyamatos, zökkenőmentes működést.

Középtávú stratégiával rendelkezünk, amit a szervezet vezetői évről-évre megtárgyalnak, újragondolnak, s ez alapján alakítják ki a rövidtávú stratégiát, amit az interneten és hírlevélben osztanak meg a szervezet önkénteseivel, segítőivel.

Alapítónk és fenntartónk a Ciszterci Rend Zirc-Pilis-Pásztó-Szentgonthárd Egyesített Apátsága a katolikus és családi értékeket szem előtt tartva arra törekszik, hogy intézményünkben megteremtse a zavartalan működéshez szükséges feltételeket, fenntartóként hozzájáruljon az intézményi célok megvalósulásához és a szakmai munka színvonalának növeléséhez

A projekt bemutatása

A projekt célja nemzetközi tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése és ajánlások kidolgozása hazai alkalmazásra. A hazai fejlesztések mellett szükséges nemzetközi szakpolitikai tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése is, a megoldandó társadalmi hiányok és problémák jobb kezelése érdekében.

Célunk volt egy olyan projekt megvalósítása a Duna Régió és a V4 országok közötti együttműködés révén, mely hozzájárul a nemzetközi szakpolitikai szakemberek együttműködéséhez, a közös programok és tanulási alkalmak által megismerik egymás országainak jó gyakorlatait, ezáltal ismeretanyaguk bővül. A közös alkalmak, a személyes találkozók, tanulmányutak hozzájárultak ahhoz, hogy a szakemberek jobban megismerjék egymást, egymással kötetlenebb kapcsolat is kialakuljon, ezáltal a szakmai ismeretek átadása is hatékonyabban valósulhatott meg, oldottabb légkörben.

Programunk hozzájárult a szakpolitikai szakemberek ismeretanyagának bővítéséhez, ezáltal a társadalmi kihívásokra adott válaszok is jobbak válhattak.

A projekt átfogó célja a nemzetközi tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése és ajánlások kidolgozása hazai alkalmazásra a család társadalmi szerepének erősítése témakörben.

A család mindig is az egyéni és közösségi értékek, továbbá a judeo-keresztény hagyomány közvetítője volt Európában. A történelem során a nemzetek jólétét a stabil családi kötelékeken alapuló társadalmi rend tartotta fenn, amely a férfi és a nő tartós házasságára és gyermekeik iránti felelősségére épült. Ahogy azt az Európai Néppárt elfogadott határozatában is kimondja, összhangban a felhívás megfogalmazott céljaival: az európaiak többsége ma is úgy tekint a család intézményére, mint a remény hordozójára, a kölcsönös tisztelet és elfogadás helyére, valamint a feltétlen szeretetet biztosító közösségre.

Tekintettel erre, hogy a család valóban egy jól működő szeretetközösség legyen, és továbbra is a személyek anyagi és lelki biztonságának legfontosabb forrása maradjon, segíteni kell az olyan tömegesen jelentkező nehéz élethelyzetek megoldásában, mint a kompetenciák hiánya, az ebből eredő munkanélküliség, szegénység vagy hajléktalanság. Mindezek felett pedig valamennyi tudományos és empirikus kutatás azt bizonyítja, hogy az egyén számára, ill. egy felnövekvő gyermek számára a család nyújtja a legmegfelelőbb védelmet. A család értéke világszerte egyetemes, valamennyi kultúra és vallás számára. Jelenkori társadalmunkban a család nyújtja az optimális helyet a fogantatás, a születés, a gyermeknevelés, az aktív élet, vagy az öregedés számára, és az a nemzedékek közötti szolidaritás természetes bölcsője, szükséges, hogy a családtagok szerepét erősítve, a családok anyagi, társadalmi stabilitását biztosítva az államok és a társadalmi szervezetek közösen lépjenek fel, globálisan gondolkodva az egyes családok megsegítésén.

A családok szétesése az európai társadalmakra, nemzetgazdaságokra, ill. adó- és nyugdíjrendszerekre is jelentős anyagi terheket ró, ezért a családokra napjainkban nehezedő számos teher kezelése össztársadalmi feladat egyben. Ezért a szakterületen fellelhető módszerek, eljárások megismerése végett, projektünk nemzetközi együttműködése keretében **a 2 éves projektidőszak évi 6 alkalommal műhelymunkát és évi 4 tanulmányutat hajtottunk végre Magyarországon**, a szlovákiai, az ukrainai, a szerbiai-vajdasági és a romániai-partiumi partnerek részvételével.

A műhelymunkák során konkrét tapasztalatcserét folytattunk az egyes régiókban tapasztalható aktuális társadalmi problémákról, azok családi érintettségéről és megoldási lehetőségeiről (hiszen a családok lesznek az elsődleges érintettjei a problémáknak, és egyben a megoldások forrása, alapvető színterei is a családi közösségek lesznek). A tanulmányozni kívánt szakterületek, szolgáltatások (módszer, eljárás) nemzetközi együttműködés keretében történő megismerése ezeken a személyes találkozókön történt meg.

A műhelymunkák leiratának megjelentetése mellett fontosnak tartjuk rögzíteni a találkozókön felvetett módszertani javaslatokat is, amiket elsősorban a családokkal foglalkozó szakemberek tudnak használni saját környezetükben. Gyakorlati tanácsokat adni a családok társadalmi szerepének megerősítése körében, önmagában nehéz feladat, hiszen a családmódellek mindegyikének belső működési rendje az egyes családtagok hozzáállásától, gondolkodásmódjától, egymáshoz való viszonyától függ, s a család érték képviselője, érdekképviselője és társadalmi befolyása a kifelé sugárzott egység függvénye. A nemzetközi együttműködésben résztvevő szakemberek, szociális foglalkoztatók, családterapeuták, pedagógusok, drámapedagógusok, felnőttképzők és társadalomtudósok szakmai tapasztalatcseréit ebben a módszertani kiadványban rögzítjük.

Az elmúlt évek komoly szakmai gyakorlatai bizonyítják, hogy a családok sikeres társadalmi szerepéhez olyan módszerekre van szükség, amelyek elhagyják a rossz beidegződéseket, képesek tipikus és atipik-

kus válaszokra is, és valódi szerepvállalást produkálnak a szűkebb és/vagy tágabb környezetükben.

Ezen módszertani útmutató formájában olyan kiadványt tervezünk létrehozni, amik a projekt közbeni tapasztalatokra építve a megvalósítást, de azon túlmenően a későbbi időszakban, hosszútávon is segítik a szakemberek és a célcsoportok munkáját, továbblépését, előrehaladását. A differenciált módszertani útmutatót a különböző családi, társadalmi, közösségi helyzetek kezelésével kapcsolatban praktikus és hasznos segítség lehet a szakemberek számára.

A módszertani kötet témák szerint tartalmazza az alap családi kompetenciák megismerésének módszereit, fejlesztését, innovatív tanulási lehetőségeket és formákat a családon belül és kívül, és praktikus tanácsokat a család szerepekre az egyes társadalmi szituációkban.

A hazai és a határon túli tendenciákról, folyamatokról, ok-okozati összefüggésekről, változásokról és szociális háttérrel szóló összehasonlító elemzés a családi értékek és a demográfiai magatartás változásait veszi górcső alá.

A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézetének a kétezres évek elején elkezdett vizsgálatait alapul véve az elmúlt 20 évben bekövetkezett társadalmi változásokat, a család szociológiai helyét és a társadalom tagjainak családképét és tapasztalatát vetjük össze, trendeket megmutatva az egyes régiókról, célcsoporttagokról, nemre, korra, földrajzi elhelyezkedésre és vagyoni helyzetre tekintettel.

Társadalomkutatásunk módszertana arra irányul, hogy segítse a társadalomkutatókat abban, hogy minél alaposabban feltárhassák, megismerhessék a valóságot. Olyan eszközöket ismertetünk, amelyek információgyűjtés, adatgyűjtés segítségével próbálják feltárni a társadalom jelenségeit, az emberek viselkedésének törvényszerűségeit. A legkézenfekvőbb módszer a tapasztalat, a megfigyelés, amely azonban számos előnye mellett sok veszélyt is magában hordoz. A kutatás során emberi viselkedések, magatartások tömegeit kell megvizsgálnunk,

elemoznünk ahhoz, hogy értékelhető összefüggésekhez jussunk. Nagyon csábító azonban az a hétköznapi tapasztalat, hogy egy-egy megfigyelt emberi magatartásból azonnal általános érvényű összefüggéseket állapítsunk meg, vagy következtetéseket vonjunk le.

Kutatásunkat éppen ezért öt országban folytattuk le, közel 500 fős mintán. A szerzett adatok alkalmasak arra, hogy országok közötti összehasonlító elemzést folytassunk le annak érdekében, hogy kideríthessük melyek azok a családpolitikai intézkedések, amelyek befolyásolhatják a gyermekvállalási kedvet, milyen az a családi légkör, amely kedvez a gyermekvállalásnak. Ez lehetőséget teremt arra, hogy a szerzett tapasztalatokat egyén szintjére ültessük át.

A projekt keretében végzett kutatásról kutatási zárójelentést készítünk, min. 120.000 karakter terjedelemben.

Érdek- és értékképviselő, társadalmi szerep és felelősségvállalás, kis- és nagyközösségi orientáció tengelyen valósítottuk meg azt a kompetenciafejlesztő tréninget, amely segít az egyéni képességfejlesztés révén közelebb vinni a társadalom szélén rekedt családokat a szocializációhoz. Ennek legfontosabb rész céljai a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése, az ifjúságvédelem preventív eszközei, a készségszintek növelése, a viselkedéskultúra megteremtése, a család- és munkaalapú szemlélet, a konfliktuskezelés és a társadalmi hálóban történő kiigazodás képességének fejlesztése.

A tréning egyik eredménye, hogy a résztvevők megismerhették egymás képességeit, készségeit, amely a csoportalakulás folyamán megkönnyíti és gördülékennyé teszi a közösségi szellem és közös alkotás-vágy kialakulását. Önmaguk, közösségük és a társadalom számára is megfelelő értékrendet és célhierarchiát alakíthatnak ki. Megismerhették és tudatosíthatják azon devianciákat, amelyek a hasonló társadalmi szinten élő társaikat, így saját magukat, családjukat is veszélyeztetik, és hatékony elkerülési módokat alakítanak ki ezekkel szemben. Mind-ebben szakértők voltak a segítségünkre.

Láthatjuk tehát, hogy a projekt egy hosszú távú, országokon átívelő, nagyszabású, civileket, és szakembereket egyaránt bevonó, és megmozgató vállalat, amely külföldi partnerekkel történő együttműködés nélkül kudarcra lett volna ítélve.

NEMZETKÖZI PARTNEREINK

Vajdasági Nagycsaládos Egyesületek Szövetsége (Vancsesz), Szerbia

A szövetség célja az élet és anyaság tiszteletére nevelés, a házasságért és a jövő generációjáért érzett felelősség erősítése, a nagycsaládok tisztelete szemléletének erősítése, a nagycsaládosok sajátos érdekeinek képviselése és szolgálata, felmutatni a társadalomnak azokat az értékeket, amelyeket a nagycsaládok képviselnek, a nagycsaládok egymást ismerő és segítő közösségekké szervezése, az együttműködés, képzés és barátkozás kialakítása az egyesületek és a családok között.

A szervezet eddig 5 alkalommal szervezte meg a Családi és közösségi életre nevelő ifjúsági tábort. Több alkalommal szervezték meg a vajdasági nagycsaládos vezetőképző tanfolyamot. Szegedi partnerekkel 4 alkalommal közösen szerveztek Európai Unió műhelymunkát a fiataloknak a Fiatalok lendületben program keretében, ahol több országból vettek részt. 2016-ban Kárpát-medencei családi vasárnapot rendeztek 500 vajdasági és magyarországi résztvevővel. Családgondozási programjukat 2006 óta állandó jelleggel megvalósítják. A Szövetség fennállása 10 éves évfordulója alkalmából Adán szervezték meg a Családpolitika ma és holnap elnevezésű nemzetközi tanácskozásukat, ünnepi közgyűlést és társas-estet, amelyeken 6 országból több mint 100 vendég jelent meg.

Több közös projekt megvalósításában vettek részt a Kárpát-medencei Családszervezetek Szövetsége, illetve magyarországi (Csongrád, Szeged, Orosháza, Budapest, Pécs, Nyíregyháza, Tiszavasvári, stb.), felvidéki (Pered, Ipolyság), erdélyi (Bélafalva, Kézdivásárhely, Nyárádszereda, Brassó stb...), horvátországi (Eszék, Pélmonostor, Slatina), boszniai (Banjaluka) egyesületekkel együttműködve. Ezek közül kiemelendő a csongrádi Bölcső Nagycsaládos Egyesület által szervezett

Makk Marci egészségnap és Kétkeréken Csongrádon, melyek a NEA támogatásával valósultak meg. A VIII. Civil Akadémiát Adán, a X. Civil Akadémiát pedig Szarajevóban szervezték meg, együttműködve 8 ország kiemelkedő magyar civil szervezeti vezetőivel.

Tövishát Kulturális Társaság, Románia

A Tövishát Kulturális Társaság megalapításának gondolata már 1992-ben felmerült a városi RMDSZ választmányának keretein belül, hisz bár az érdekvédelmi szervezet aktív szerepet vállalt a közművelődési élet megszervezésében, nem tudott sok olyan kérdést megoldani, amely a civil szférában jelentkezett. Ezek közé tartozik például egy olyan ház biztosítása, ahol a magyar közösség megélheti magyarságát, ápolhatja hagyományait, erősítheti történelmi tudatát. Mivel a földrajzi tájegység települései hasonló gondokkal küszködtek, megfogalmazódott egy kulturális társaság létrehozásának szükségessége. A megalakulás a térség magyar közössége belső igényének eredménye. Az alapító okiratokat a térség településein élő 25 értelmiségi írta alá. Az egyesület tagjai önkéntes munkát végző tanárok, orvosok, mérnökök, technikusok és tisztviselők.

A Társaság a tájegységen élő többségi románok és kisebbségi magyarok közötti együttélés, dialógus, megértés és kölcsönös tisztelet propagálja a társadalmi és kulturális élet minden területén. Ily módon e vegyes lakosságú tájegységre jellemző hagyomány szellemében ösztönzi a tolerancia kiteljesítését.

A Társaság a tájegység lakossága közművelődési életének megszervezését, a Tövishát szellemi örökségének feltárását, feldolgozását, közkinccsé tételét, a néprajzi jelentőségű műemlékek számbavételét, gondozását, emlékházak, tájházak berendezését tűzte ki célul.

Figyelmet fordítanak továbbá a tájegység közművelődési szükségleteinek kielégítésére, valamint a más vidéken élők kultúrájának kölcsönös megismertetésére a Társaság kiépíti, ösztönzi és ápolja kapcsolatait a romániai és más, határokon túli közművelődési szervezetekkel, és biztosítja a szellemi értékek cseréjének kereteit, a művelődési és

dokumentációs központ létrehozása tárgyi és szellemi emlékeink megmentésére.

Tevékenységükhöz tartozik az irodalmi versenyeken, alkotó munkában, kulturális tevékenységben kiemelkedő teljesítményű diákok erkölcsi és anyagi támogatása, az alkotók, színjátszó csoportok, együttesek, néprajzkutatók támogatása, az alkotótáborok szervezése, anyagi támogatása, a tájegységen működő oktatási intézményekkel és történelmi egyházakkal való kapcsolatok kiépítése, a hagyományteremtő ünnepek, közművelődési fórumok, előadásorozatok szervezése, a tudományos kutatások népszerűsítése alkalmi és időszakos kiadványokban, és a népi hagyományok ápolásában szerepet vállaló klubtevékenységek ösztönzése és támogatása.

Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete, Ukrajna

A Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete (KMNE) civil szervezet, amely azért jött létre, hogy egyesítse és támogassa Kárpátalja magyar nagycsaládjait.

A KMNE céljai között szerepel a Kárpátalja magyar nagycsaládosainak képvisellete, támogatása, a nagycsaládos életforma népszerűsítése, társadalmilag elismertté tétele, minél több helyi nagycsaládos csoport létrehozása, működésük segítése, érdekvédelem, a nagycsaládos életforma értéként való felmutatása, a keresztény értékek terjedésének és a család, házasság és magzat védelmének elősegítése, a kárpátaljai magyar nagycsaládosok gyógykezelési lehetőségeinek támogatása és bővítése, akár külföldön is.

Feladatai a kárpátaljai magyar nagycsaládosok anyagi és szellemi támogatása, a nagycsaládosok problémáinak csökkentése, családi közösségek létrehozása és segítése, a kárpátaljai magyar nagycsaládosok kikapcsolódási lehetőségeinek támogatása és bővítése, nagycsaládos napok szervezése, elősegíteni a kárpátaljai magyar nagycsaládosok munkavállalási lehetőségeinek bővítését, az egészséges életmód széleskörű elterjedésének segítése.

Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet

A Csemadok Művelődési Intézete jogutódjaként jött létre 2012 decemberében, alapítója a Csemadok Országos Elnöksége.

Az Intézet alaptevékenysége a szlovákiai magyarság kultúrájának széleskörű felkarolása, közvetítése, szakmai segítése, nemzeti tudatának megőrzésére irányuló tudományos és egyéb kutatómunka vállalása. Közvetlen kapcsolatot tart a hazai és külföldi (Kárpát-medencei) hivatásos és amatőr közművelődési intézményekkel, szervezetekkel, közgyűjteményekkel, tudományos műhelyekkel, valamint azokkal az állami, regionális és önkormányzati intézményekkel, amelyeknek feladatköre kiterjed a nemzetiségi (kisebbségi) jellegű tevékenységre is kihat. A Szövetségen belül segíti a területi választmányok, amatőr együttesek szakmai munkáját. Koordinálja a Szövetség országos rendezvényeinek szakmai előkészítését, közművelődési-módszertani kiadványainak megjelentetését. Szakmai képzési programokat szervez. Az intézet számára kiemelten fontos a felvidéki magyarsági identitás-tudatának megőrzése, a közösség megtartó erejének növelése, valamint a hagyományok ápolása.

A család és a nagycsalád fejlődése

Mit jelent a család? Létezik-e egyértelmű válasz erre a kérdésre? Természetesen mondhatjuk, hogy a család a társadalom legalapvetőbb szervezeti egysége, amely több ember együttélése során jön létre, általában rokonsági alapon szerveződik és a tagjai között leszármazási viszony van. De kielégítő-e ez a magyarázat?

A társadalom nézőpontjából a család az a szerveződési egység, amely középtávon képes biztosítani egy adott nemzetkultúra fennmaradását, garantálja a kultúrára jellemző értékek, hagyományok továbbadását egy következő generációnak, normaképző funkciójának köszönhetően az adott társadalomba beilleszkedni képes utódot nevel ki magából. Makrotársadalmi szempontból a család az egyetemes civilizáció fenntartását hivatott szolgálni, azzal, hogy a civilizáció kollektív tudását megismerni és felhasználni képes utódot termel, akik képesek ezt a

tudást tovább gyarapítani. Az egyházak számára a család a vallással, hitérettel való találkozás elsődleges közegét jelenti, a csecsemőt a szülei indítják el a vallásgyakorlás útján, azzal, hogy megkereszteltetik (vagy hasonló rituáléban részesítik), a családban tanulja meg az első imádságait, ezáltal a család biztosítja az egyház fennmaradását. (II. János Pál pápa, 2002) A szülők számára a család személyiség-lélektani szempontból önmaguk kiteljesedését (Kopp és Skrabski, 2006), evolúciós pszichológiai szempontból pedig a génjeik fennmaradását, továbbörökítését jelenti. A gyermek számára a család a biztonságot, a fejlődés elsődleges közegét jelenti. (Cole és Cole, 2003) És az egyén, mint a család tagja számára? Az egyén számára a mai modern társadalmunkban elsődleges fontosságú egy olyan környezet, ahova hazatérhet, amely a felgyorsult, és folyamatosan fejlődő világban stabilitást és állandóságot kínál, olyan érzelmi biztonságot, amelyet, csak a másik személy jelenléte nyújthat számára, kapcsolatrendszer, amelyben megtalálhatja a biztonság alappilléreit. (Kopp és Skrabski, 2006)

Mindezt jelenti a család, de talán még így sem sikerült pontos választ adni. Ahány nézőpontból közelítjük meg a kérdést, annyi jelentést találhatunk, hiszen a család egy olyan fenomén, amely minden oldalról más-más arcát mutatja. Annyi bizonyos, hogy a család az egyetlen olyan társadalmi szerveződési forma, amely az őskor óta minden társadalomban és kultúrában megtalálható, és a mai napig őrzi jelentőségét. Fennmaradhat-e az emberiség családok nélkül? Természetesen. Ahogyan a juhok, a marhák, a legyek, a békák, és minden egyéb élőlény is. Az utódnemzés nem kívánja meg a család a meglétét, ugyanakkor láthatjuk, hogy a társadalmat, a civilizációt, és a kultúrát nem maga a szaporodás, hanem a családba szerveződés tartja fenn, mint ahogy a pszichés integritás sem lenne biztosított magára hagyatott gyermek esetén (pl. Victor, az aveyroni vadfi (Itard, 1801/1982, Lane, 1976)).

A kiadványunk elméleti megalapozásaként ennek a sokszínű, családnak nevezett képletnek egy mára a nyugati kultúrában igen ritkává vált formáját, a három, vagy annál több gyermeket nevelő, manapság nagycsaládnak hívott kategóriát szeretnénk kiemelni, és bővebben görcső alá venni. Ehhez elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk azt a folyamatot, amely a modern kor hajnalán még teljesen megszokott,

és természetesnek számító nagycsaládos családmódellet átalakította a mai nukleáris, vagy patchwork családok által uralt berendezkedéssé. Szeretnénk bemutatni a családi szerepek alakulását a modern nagycsaládokban, kitérni a családon belüli kapcsolatokra, kiemelve a szokványosnak számító nukleáris család, és a nagycsalád közötti különbségeket. Ahogy azt fentebb említettük, a család a gyermek számára az elsődleges fejlődési környezetet jelenti. Szeretnénk bemutatni, hogy van-e különbség ezen a téren a nagycsalád, és a szokványos családok között.

A családok fejlődése a kezdetektől napjainkig

Ahogy említettük, a család azon társadalmi csoportosulások egyike, amely a civilizáció, sőt az emberiség hajnala óta fennmaradtak, és minden kultúrára jellemzőek. Természetesen az emberiség fejlődésével párhuzamosan a családkép is fejlődött, de legalábbis átalakult, megtartva elsődleges funkcióit, reprodukciós teret, és létbiztonságot nyújtva a tagjai számára. A primitív korszakban nehéz egyértelműen beazonosítani a családot, mint társadalmi csoportot. Az ősember hordákba csoportosultak, ahol minden fél egyenlő volt, a javakat egyenlően osztották fel, hiszen szükséges volt a túléléshez. Mint tudjuk, a családi elrendezkedések az adott gazdasági, és kulturális viszonyok hatására jönnek létre. (Bereczki, 2003) Az ősközösség családjai a nomád életmódjukból kifolyóan kisebb, mobilis családszerkezetekbe tömörültek. Ezt gazdaságilag a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrások indokolták, nagyobb hordák nem voltak fenntarthatóak a vadászó, gyűjtögető életmód mellett. A hordákban a nők közösen nevelték az utódokat, a férfiak között a vadászat miatt nagy volt az elhullás aránya, így nem volt meg a kulturális háttér, sem pedig az igény a klasszikus értelemben vett családok kialakulására. Egyes feltételezések szerint az ősközösségben valószínűleg a csoportházasság volt az uralkodó családtípus, amely biztosította az ősközösségi csoportok folyamatos reprodukcióját. Az időszakban markánsak elkülönültek a férfi és a női nemi szerepek, a férfiak vadásztak, és harcoltak, míg a nők gyűjtögettek, és az utódokra vigyáztak. Egyes evolucionista elméletek szerint a csoportházasságot a fejlettebb házassági formák fokozatosan kiszorították. Murdock szerint azonban több házasságtípus

is jelen lehetett egy időben, ugyanakkor vizsgálatai alapján a monogámia mindig is nagyobb szerepet kapott. (Andorka, 2003)

Miután megjelent az állattartás, és a gazdálkodás, lehetővé tettek a primitív csoportok számára a letelepedett, vagy a félnomád életvitelt, egyben pedig az anyagi javak felhalmozását, és a birtoklás fogalmát. A csoportok domináns egyedei felemelkedtek, és főnként kezdtek el funkcionálni, elkezdődött a társadalmi csoportok differenciálódása. A férfiak között intenzív vetélkedés volt az anyagi javakért, ebben a korszakban már nem a közösségi élelmezésen volt a hangsúly, hanem a javak redisztribúcióján, újraelosztásán. A birtoklás iránti vágy magával hozta az állandó pár iránti igényt is, azonban még ebben a korszakban is jelentős volt a poliginia. A vetélkedés során megszerzett javakat a férfiak genetikai képviselőjük növelésére fordították. (Bereczki, 2003) A tehetősebb férfiak több feleséget engedhettek meg maguknak, ezáltal evolúciós előnyre tehetek szert.

Hogy megértsük ezeket a társadalmakat, érdemes megvizsgálni a mai félnomád, vagy agrártársadalmakat, ahol a mai napig hasonló életvitelt folytatnak. Azt találhatjuk, hogy ezen csoportokban a többnejűség a mai napig igen gyakori (Borgerhoff Mulder, 1987-2000), a gyermekek mindamellet, hogy az adott genetikai állomány továbbadását biztosítják, folyamatos munkát végeznek a család fennmaradása és javainak gyarapodása érdekében. (Whiting és Whiting, 1975) Ebben a korban alakult ki a patriarchális öröklődési rendszer. A tehetősebb férfiak gyermekei is tehetősebbek voltak, mivel vagyont örököltek, és több feleséget vásárolhattak maguknak. Ugyanakkor a kutatók azt találták - és ez lényegében valamennyi iparosodást megelőző társadalomra jellemző -, hogy a férfiak gazdagsága viszonylag pontosan jelzi gyerekeik számát is: a vagyonos férfiaknak lényegesen több gyerekük van. Nem csupán azért, mert több feleségük van, hanem mert módjukban áll a fertilitásuk csúcsán lévő (legfiatalabb, legjobb fizikai kondícióval rendelkező) nőkért megfizetni a magasabb vételárat. (Hartung 1982)

A civilizált kultúrák már mind a patriarchális, patrilineáris berendezkedésre épültek, viszont elhagyták a többnejűséget. Evolúciós szempontból ennek az lehet az oka, hogy míg a férfiak számára kétségkívül

megérte reprodukcióra a többnejtés, a fenntarthatósága eleve kérdéses volt. A nők számára viszont reprodukcióra egy idő után nem hajtott hasznát a többnejtés társadalom. Ennek oka, hogy amíg a számba jöhető jelöltek közül a többnejtés jelölt egy asszonyra jutó vagyona meghaladta a többi asszony vagyonát, a nők is profitálhattak. Ahogy azonban a társadalom egyre inkább volt biztosítani a minimális szükségleteket, ez az előny háttérbe szorult azon hátrány mellett, hogy a többnejtés családban élő nők reprodukcióra esélyei csökkennek, a 2. 3. 4. feleségek ugyanis lényegesen kevesebb gyermeket szülnék, mint az elsők. A későbbi civilizációkban az egyház – különösen a judeo-keresztény tanítások – szerepe tovább csökkentette a többnejtés reprodukcióra hasznát a nők szempontjából. A család fennmaradását segítő magas gyermekszám továbbra is megmaradt, így mindkét fél reprodukcióra igényei kielégültek. Az egyháznak is hasznára vált az egynejtés terjesztése, hiszen maximalizálhatta a felekezet tagjainak reprodukcióra potenciálját, ezzel elősegítve önmaga fennmaradását. A korszakban a női munkavállalás nehezen volt elképzelhető, a nemi szerepek továbbra is erősen differenciálódtak. Nukleáris családokról még ebben korban a sem beszélhetünk, ugyanakkor fokozatosan haladunk a kisebb egységek felé, a törzsek előbb nemzetségekre, majd nagycsaládokra tagolódnak, de még mindig több generáció él egy térben.

A mai nukleáris családok első megjelenése az ipari forradalom idősziára tehető. Az urbanizáció miatt csökken az életvár, a család fenntartása szempontjából lényeges, hogy mindkét szülő munkát vállaljon, a gyermekekre kevesebb figyelem jut. A gyári törvényekkel megszűnik a gyermekmunka, a technika haladásával felértékelődik az oktatás jelentősége. A gyermekek idejük nagy részét iskolában, a szülők munkában töltik. Az oktatás költségvonzata ugrásszerűen megnő. Ez a folyamat odáig vezet, hogy már nincs hely több generáció együttélésére, a családoknak gyakran kell költözniük, így általában a két legfiatalabb generáció él együtt. A gyermekek már negatívan hatnak az anyagi jólétre, hiszen már nem tudnak bevételt termelni, ugyanakkor költségként továbbra is jelen vannak. Csökken a gyermekek száma, és gyermekvállalási kedv.

Napjainkban elszigetelt eseteket kivéve monogámia (esetenként többszörös monogámia) jellemző a civilizáció legmagasabb fokán lévő kultúrákban. Jellemző családforma a nukleáris család, a gyermekvállalás költségvonzatként jelenik meg, gyakran a családok anyagi helyzete szab határt a gyermekeik számának. Jellemző a neolokáció, az új generációk új otthont alapítanak. A párválasztás érzelmi alapon történik, erős érzelmi szálak fűzik össze a családok tagjait. A nők egyenrangúan vállalnak munkát, kevés a csak férfi, vagy csak női munkakör.

Családtípusok napjainkban

Napjainkban tehát jellemzően monogám házasságok kötődnek, esetenként beszélhetünk ismétlődő monogámiáról, amely azt jelenti, hogy egyes házasságok felbomlása után újabb házasságok kötődnek. Az újabb házasság azonban csak az előző felbomlása után jöhet létre, tehát ismétlődő monogámiáról beszélünk.

A leggyakoribb családtípus napjainkban a nukleáris család, amely két generáció együttélését jelenti egy háztartásban. A nukleáris család tagjai rendszerint az apa, az anya és a közös gyermekeik. Jellemzően relokáció után alakul ki az új család, azaz a gyermekek nem a szülők háztartásában vállalnak gyermeket, hanem saját háztartást vezetnek. A másik lehetséges kialakulási mód a többgenerációs családból való kilépéssel képzett család, azaz, a gyermekek a szülők háztartásában vállalnak gyermeket, rövid ideig együtt él három (vagy több) generáció, majd a gyermekek saját háztartást alapítanak. A nukleáris családtípusok kialakulásának alapvető feltétele, hogy a család képes legyen önmaga fenntartására, egy önálló háztartás fenntartása lényegesen nagyobb anyagi ráfordítást igényel, mint amiről a többgenerációs családok esetében beszélhetünk. A családban általában mindkét szülő dolgozik, egyes esetekben az apa az egyedüli családfenntartó, ám ez napjainkban kevésbé jellemző. A férfi és női nemi szerepek nem mutatnak erőteljes differenciálódást, mindkét szülő szerteágazó feladatokat végez a háztartásban. Ugyanakkor a csecsemőgondozás még mindig hagyományosan az anya feladatköre, bár ez sokkal inkább társadalmi hatás, semmint a családmodellből fakadó szükségesség.

A nyugati kultúrában a második leggyakoribb családtípus az úgynevezett patchwork család, vagy magyar szóval vegyes család. A családmóddal általában ismételt monogám kapcsolatból fakadó családalapítással jön létre. A család létrejöhet válás után, illetve haláleset után egyedül maradt szülők házasságkötésével. A tagjai egy apa, egy anya, és egyikük, vagy mindkettejük gyermekei, esetleg közös gyermekek. Berendezkedését tekintve a család nukleáris lenne, ám a két generáció között nem teljes a vérségi kötelék, a második generáció tagjai között gyakran nincs vérségi kötelék. A nemi szerepekre jellemző az, ami a nukleáris családoknál, tehát a nemek között nem differenciálódik a munkamegosztás. A családon belüli szerepek nem olyan egyértelműek, mint a nukleáris családok esetében, különösképpen a testvérek között. Gyakran alakul ki szerepkonfliktus a szülőkben, illetve a fejletlenebb kognitív rendszerrel rendelkező gyermekek is zavart élhetnek meg. Ezt legfőképpen az okozza, hogy bár berendezkedésre a patchwork család nagy hasonlóságot mutat a nukleáris családdal, működésük, felépítésük nagyban eltér. A vérségi kapcsolat hiánya miatt nem egyértelműek a szülői szerepek egyik családtag számára sem. A szülői kompetenciák gyakran tisztázatlanok, akárcsak az elvárások. Tovább nehezíti a családon belüli szerepek tisztázását, ha a családalapítást egy másik család felbomlása, praktikusán válás előzte meg. Ezekben az esetekben a gyermekekben zavart okozhat a szülői szerepek kiosztása, az új férfi, vagy nő apai, vagy anyai szerepbe helyezése. A mai magyarországi gyakorlatban a nagycsaládosok többsége patchwork családban él.

Patchwork családról beszélhetünk akkor is, ha a család tagjai között nincs vérségi, vagy leszármazási kapcsolat. Ezekben az esetekben praktikusán örökbefogadásról, vagy gyermekek átmeneti neveléséről beszélhetünk. A szülők első kapcsolatuk esetén is fogadhatnak örökbe, vagy vehetnek átmeneti nevelésbe gyermeket, ilyenkor a szülők és a gyermekek között nincs vérségi kötelék, ugyanakkor örökbefogadás esetén beszélhetünk törvényes leszármazási viszonyról. Akkor is patchwork családról beszélünk, ha a szülők saját gyermekeik mellé vesznek örökbe, vagy átmeneti nevelésbe gyermeket.

Szintén gyakori a nyugati kultúrában a családtöredék, vagy egyszülős család. Erről a típusról akkor beszélhetünk, amikor a szülő egyedül neveli a gyermekét. A családmodell rendszerint válás után alakul ki, ugyanakkor előfordulhat haláleset következtében kialakuló csonka család is.

Viszonylag ritka a nyugati társadalmakban a többgenerációs család. Általában az alacsonyabb életszínvonalon élő szocio-kulturális rétegre jellemző, sok esetben harmadik világból érkező bevándorlók alkotnak ilyen családokat, Magyarországon leginkább a roma kultúrára jellemző. A többgenerációs családok kialakulásának gazdasági és kulturális okai is vannak. Az ilyen családoknál sokkal differenciáltabb a munkavégzés, mint a nukleáris családoknál, és a nemi szerepek is jobban elkülönülnek egymástól. Jellemzően a férfiak feladata a családfenntartás, míg a nőké a gyermeknevelés, így ezekben a családokban általában csak a férfiak dolgoznak. Mint azt már említettem, egy többgenerációs család fenntartása lényegesen kisebb anyagi erőforrásigénnyel jár, mint több nukleáris családé, emiatt a nehezebb anyagi helyzetben élő emberek számára gyakran nincs más lehetőség. A gyermekek nevelése során az idősebb generáció sok feladatot magára tud vállalni a család érdekében, így ezen családok fertilitása általában magasabb.

Fontos megemlíteni, hogy a család minden esetben nyitott rendszer, azaz a fent bemutatott családtípusok között megvan az átjárhatóság lehetősége. Többgenerációs családból például bármikor kialakulhat nukleáris család, abból egyszülős, abból pedig patchwork család.

Szerepek a nagycsaládban

Arra, hogy a nagycsaládok tradicionális berendezkedését, a családon belüli szerepeket megvizsgáljuk, sajnos a nyugati kultúrában nincs lehetőségünk. Az átalakult szociokulturális környezet, változásra kényszerítette a családok berendezkedését is. Mindamellett, hogy eltűnőben vannak mind a több generáció együttélésével kialakult nagycsaládok, mind pedig a három vagy annál több gyermeket nevelő nukleáris nagycsaládok, maguk a családon belüli szerepek is komoly átalakuláson mentek át. A kutatók mégis megtalálták a módját a tradicionális mikrokönyezet tanulmányozásának.

A mai napig vannak olyan a harmadik világban olyan agrár, vagy fél-nomád társadalmak, ahol gazdasági hatások a nagycsaládok kialakulásának kedveznek, mint például a Beatrice és John Whiting által 1950-es években vizsgált, kenyai Nyansongóban élő guszik, akiket egy New England-i kisvárosban, Orchard Townban élő amerikai populációval hasonlítottak össze. (Whiting és Whiting, 1975) A guszi népcsoportban a vizsgálat idején már átalakulóban volt a társadalom, a gazdálkodó, állattenyésztő berendezkedést kezdte felváltani az iparosodás. A családi berendezkedésük azonban még nem reagált a társadalmi változásokra, így tiszta képet lehetett kapni a tradicionális nagycsaládról. A gazdálkodó társadalmakra jellemző erős munkamegosztás a gusziknál is megfigyelhető volt, a nők végezték a gazdasági munkák nagy részét, míg a férfiak bér munkából éltek (akkoriban kezdtek felhagyni a tradicionális pásztorkodással), valamint sok időt töltöttek a helyi politikával.

Ezzel szemben a modernebbnek tekinthető klasszikus amerikai nukleáris család férfi tagjai kereső foglalkozást végeztek, különböző szakmákban, a nők pedig általánosságban a gyermekneveléssel, a háztartás vezetésével foglalatostkodtak, néhányan pedig részmunkaidőben dolgoztak. Azóta ez a családmodell is átment némi változáson női emancipációnak köszönhetően, ugyanakkor már látható, hogy a nemek közötti munkamegosztás sokkal kevésbé volt jellemző, mint az agrártársadalomban. Orchard Townban a családok egy otthonban laktak, míg a gusziknál ez nem volt jellemző, az asszonyok általában a családi lakóterületen található saját házaikban éltek, a férfiek lakhattak velük egy házban, de az ágyon nem osztozhattak, a gyermekek pedig külön kunyhóban aludtak. A leglényegesebb különbség azonban a gyermekek szerepeiben volt.

A gusziknál azt találták, hogy a gyermekektől már sokszor 3 éves korukban elvárják, hogy bizonyos feladatokban segítsenek az anyjuknak, sőt vegyenek át kisebb feladatokat. 7 éves korukra gazdasági hozzájárulásuk már nélkülözhetetlen volt a család számára. A gyermekek felügyelete az idősebb testvéreik feladata volt, hogy ezzel is tehermentesíteni tudják az édesanyját. Az amerikai családok esetében nem volt gazdasági elvárás támasztva a gyermekek felé, és általában az édes-

anyjuk felügyelte őket. Ez egyben azt is jelentette, hogy a gyermekek sokkal több időt töltöttek felnőttek között. Az Orchard Town-beli gyermekek negatív gazdasági tényezőként jelennek meg a család költségvetésében, azaz gazdasági ráfordítást jelent minden gyermek, míg a gusziknál pozitív irányba fejlesztik a család gazdasági helyzetét, tehát javakat termelnek.

Whitingék a gyermekek viselkedésében is különbségeket találtak, a guszi gyermekeknél megfigyelték, hogy gondoskodó-felelősségteljes viselkedést mutatnak, azaz felajánlják a segítségüket, támogatásukat, és megbízható javaslatokat adnak. Mindemellett hatalmaskodó-agresszív attitűdöt is azonosítottak náluk, azaz gyakran utasították a testvéreiket rendre, támadták meg, vagy sértegették őket. Ennek a magyarázata az, hogy a guszik a szüleiktől teljes hatalmat kaptak a kisebb gyermekek nevelésében, abból a célból, hogy biztosíthassák a túlélésüket.

Ebből fakad a gondoskodó magatartás, ugyanakkor ezt a hatalmat gyakran használták fel a testvéreik bosszantására, fegyelmezésére (hatalmaskodó-agresszív viselkedés), amit a szülei igyekeztek kiigazítani. Az iparosodott társadalom gyermekei ezzel szemben függő-uralkodó viselkedést mutatnak, azaz vagy segítséget kérnek, vagy irányítani próbálják a többieket. Jellemző még rájuk, hogy barátságosan viselkednek, lovacskáznak, megérintik a társaikat, amit Whittingsék társágkedvelő-bizalmas viselkedésnek azonosítottak. Mivel az amerikai gyermekektől nem függött a családjuk jóléte, kevésbé volt rájuk jellemző a gondoskodó magatartás, ugyanakkor az iskolában versengtek a jó jegyekért, arra nevelték őket, hogy egyéniségek legyenek, egyénként gondolkodjanak.

A mai modern nagycsaládok természetesen sokban különböznek a fentebb bemutatott klasszikustól. Egyrészt technokrata társadalomban élünk, másrészt nem a nagycsaládos berendezkedés a legelterjedtebb, harmadrészt pedig a nyugati kultúrában gyakorlatilag nincs többnejűség, mint a kenyai gusziknál.

Nagycsalád Magyarországon

Ahogy azt láthatjuk, az iparosodás következtében a nagycsaládokra, és úgy általában véve a szülőkre anyagi terhet ró az, hogy a gyermekek a családi költségvetésben jelentős többletköltséget jelentenek, emiatt a gyermekvállalási kedv egyre inkább csökkenő tendenciát mutat. Magyarország kormányának családvédelmi akcióterve ennek a költségnyomásnak tesz sikeres lépéseket, azzal, hogy csökkenti az egy gyermekre jutó költségtöbbletet, illetve, azzal, hogy a tradicionális nagycsaládok kialakulásának kedvező történelmi környezet elemeit modern formátumban igyekszik biztosítani a gyermeket vállalni szándékozó fiataloknak. Nézzük, milyen formában valósul ez meg.

Minden házaspár, ahol a feleség 18 és 40 év közötti, és legalább egyikük 3 év biztosítási jogviszonnal rendelkezik (a hallgatói jogviszony is annak számít), maximum 10 millió Ft kamatmentes, szabad felhasználású kölcsönt igényelhet a bankfiókokban.

Ezzel a megoldással a fiatal házaspárok egy olyan pénzügyi eszközt kaphatnak, amellyel a csökkenthető az egy gyermekre jutó költség, illetve szinte marginálissá válik az édesanya kiesése a munkaerőpiacról. A támogatás lehetővé teszi azt, hogy az édesanya akár három évig a születendő gyermekek mellett maradjon, és ezáltal a gyermekek számára megfelelő gondoskodást nyújthasson.

Ahogy azt láttuk a fenti példában szereplő guszi népcsoportnál, a tradicionális nagycsaládokban a nők keresőtevékenységének kiesése a családi költségvetést jelentősen mértékben befolyásolja, így az ő társadalmukban nem volt megengedhető, hogy a nők ne végezzenek munkát, ne szerezzenek jövedelmet. Ennek biztosítása érdekében a gyermekek nevelését az idősebb testvérekre, rokonságra bízták. Ennek a fejlődés-életani hatásairól, esetleges pozitív és negatív a vonzatairól a későbbiekben értekezünk, mindamelllett belátható, hogy ez nem valósítható meg egy modern nyugati kultúrában.

A feladat tehát adott, elsőként biztosítani, hogy a gyermek túlélésének, egészséges fejlődésének biztosítása, másrészt a nők bevételkiesésének

kompenzálása annak érdekében, hogy a család túlélése is biztosítottá váljon. A KSH rendelkezésre álló adatai szerint 2019-ben a havi nettó átlagkereset a női munkavállalók esetében 214.719 Ft volt. Tehát egy édesanya jövedelme három év alatt 7.729.884 Ft jövedelemre tesz szert, gyermekvállalás esetén ettől a jövedelemtől esik el a család, amelyet nyilván a kompenzálnak az olyan családi támogatások, mint GYED, és a CSED, valamint a családi adókedvezmény, ezekre később visszatérünk, ebben a példában nem számolunk ezekkel a támogatási formákkal.

Amennyiben a család három gyermeket vállal, és az édesanya mindhárom gyermek esetében otthon tölt három évet, ameddig a gyermekek el nem érik az óvodaköteles életkort, úgy összesített bevétel kiesése 23.189.652 Ft. Három gyermek vállalása esetén a kölcsön vissza nem térítendő támogatássá alakul, és bármilyen más támogatás nélkül kompenzálja a kieső jövedelem 43%-át, biztosítva ezáltal a család fennmaradását, miközben a gyermekek nevelése, és túlélése az anya szerepvállásával biztosított.

Amennyiben az édesanya, vagy a család mégis úgy dönt, hogy a munkaerőpiacra való visszalépése nélkülözhetetlen, és elengedhetetlen a család fennmaradásához, úgy lehetősége van arra, hogy a gyermek biztonsága, és túlélése érdekében alternatív lehetőségek közül válaszson.

Ezek közül az egyik legkézenfekvőbb megoldás az intézményesített gyermekgondozás, azaz a bölcsődei rendszer, amely célja az óvodáskort még el nem érő gyermekek nappali gondozása. A Kormány a Családvédelmi Akcióterv keretében ígéretet tett arra, hogy a jelenlegi 50.000 bölcsődei férőhelyet 2022-re 70.000-re növeli bölcsődefejlesztési programja keretében. A bölcsődei gondozással azoknak a családoknak jelenthet alternatívát, akiknél a rokonság, a nagyszülők rendelkezésre állása korlátozott akár az anyagi, akár a földrajzi nehézségek miatt. Az intézményesített kisgyermekgondozás a nyugati kultúra családja, ahogy a fentebb ismertetett összehasonlító vizsgálatban is láttuk, az orchard towni gyermekek intézményi nevelését a szülők kifejezetten előnyben részesítették.

Azok a családok, akik nem szeretnék a bölcsőde intézményével élni, esetleg van rá lehetőségük, választhatják a családvédelmi akcióterv egy másik elemét, a nagyszülői GYED-et. 2020. január 1-jétől azok a nagyszülők, akik még nem mentek nyugdíjba, igényelhetik a GYED-et (gyermekgondozási díj), ha a dolgozó szülő(k) helyett vállalják, hogy az unokákat ők gondozzák, nevelik. A GYED-en lévő nagyszülő csak otthonról folytathat keresőtevékenységet. A nagyszülői GYED beleszámít a szolgálati időbe, egyszerre csak az egyik nagyszülő veheti igénybe, de akár több unoka után is felvehető a juttatás.

A két gondozási forma között igen nehéz lenne objektív érvek mentén kiválasztani a gyermek számára kedvezőbbet, ugyanakkor az elmondható, hogy a bölcsőde kétségkívül modernebb, és a gyermeket jobban tereli az egyéniesedés, saját érdekeinek érvényesítése irányába, hiszen a gyermeknek meg kell tanulnia kortársain is keresztülvinni az érdekeit. Ezzel szemben a nagyszülő bevonása a gyermeknevelésbe egyrészt tradicionálisnak mondható, másrészt pedig segíti a gyermek érzelmi intelligenciájának fejlődését, és a környezeti manipuláció képességének kialakítását, vagy ahogy a guszi családoknál is láthattuk a gyermek közösségi énje (némileg paradox módon) jobban fejlődik.

A Családok Otthonteremtési Kedvezményének (CSOK) a célja, hogy a segítse a családok lakhatáshoz jutását. Ahogy az elméleti megalapozásban említettem, a nukleáris családok kialakulásának egyik katalizátora az volt, hogy az ipari forradalom óta a munkát kereső polgárság nagy része urbanizálódott, azaz a városokban telepedett le, háttérbe szorult az addig uralkodó mezőgazdálkodás, és állattartás. Ez a trend napjainkban is tovább tart, elég megfigyelnünk az elnéptelenedő vidéki településeket, sőt térségeket, a lakosság nagy része urbanizációban lakik. A városba költözés hatással volt az életterre, az egyre szűkösebbé vált, nem tette lehetővé azt, hogy három, vagy több generáció éljen egy életközösségben, azonos helyszínen. Az iparosodás előtt generációk éltek, nőttek fel, és haltak el ugyanabban az épületben, vagy ugyanazon a településen, nehezen volt elképzelhető, hogy a nagyszülők, vagy egyéb idősebb rokonok nem voltak jelen a fiatal generáció felnevelésében.

Az újonnan megalapított családok részére ezáltal biztosított volt, az élettér, ahol gyermeket tudnak vállalni, és fel tudják nevelni. Napjainkban erre egyre kisebb a lehetőség, illetve nem szabad figyelmen kívül hagynunk az életminőség folyamatosan tartó, meredek fejlődését, ezzel az elvárások fejlődését. Ahogy már említettem, a családalapítás, a gyermekvállalás a kultúra megőrzésének egyik legfontosabb alapja, ennek alapján nincs létjogosultsága a múlton merengeni abban az értelemben, hogy milyen körülmények között nőttek fel apáink, vagy anyáink. A kultúrát nem rombolni, hanem építeni kell, amelyhez társadalmi szinten is elengedhetetlen a többre, jobbra vágyódás. Az egyén szintjén pedig egy pusztá evolúciós készlet az, hogy többet érjek el, mint az elődeim, magasabbra törjek. A mai emberiség nem azoknak az ősembereknek a leszármazása, akik félték a mamuttól, és biztosan tudták, hogy a nagy és erős mamut eltiporja, és megöli a kicsi, és törekény embert. A mai emberiség azoktól az ősoktól származik, akik meg akarták enni a mamutot, és sátrat építeni a bőréből, és a csontjaiból, elfedni a testüket a hideg elől a bundájával. Ezért megtalálták rá a módot, hogy törbe csalják, és legyőzzék, megtegyék azt, amiről mindenki úgy gondolta, hogy nem lehet.

Tehát adott a probléma, az újonnan megalakuló család lakhatása a modern korban már nem biztosított. Erre reagált Magyarország Kormánya a CSOK bevezetésével. A CSOK segítségével a legalább három gyermeket nevelő, vagy vállaló családok 10.000.000 Ft vissza nem térítendő állami támogatáshoz juthatnak új lakás vásárlása céljából, illetve állami kezességvállalás mellett vehetnek fel 15 millió forint kamattámogatott, lakáscélú hitelt, amelyet fix törlesztő részletekkel fizethetnek vissza, forintalapon. Bár a pénzügyi kitettség ezzel valamelyest növekszik, a lakhatás hosszútávon válik biztosítottá az újonnan megalakult család számára, anélkül, hogy megélhetésüket, vagy kultúra építő törekvéseiket csökkent, hiszen nincsenek a szülői házhoz, környezethez röghöz kötve, illetve nem kell életközösséggel csökkeníteni az egy főre jutó életterüket. A CSOK a mai erősen elrugaszkodott ingatlanárak mellett is valós segítséget nyújt a fiatal, dolgozni akaró, és gyermeket vállalni szándékozó családok számára.

A támogatás összege:

Eltartott gyermek száma	Új lakás építése/vásárlása		Használt lakás vásárlása/bővítése	
	A lakás minimális hasznos alapterülete (lakás/családi ház)	A támogatás összege	A lakás minimális hasznos alapterülete	A támogatás összege
1	40/70 m ²	600 000 Ft	40 m ²	600 000 Ft
2	50/80 m ²	2 600 000 Ft	50 m ²	1 430 000 Ft
3	60/90 m ²	10 000 000 Ft	60 m ²	2 200 000 Ft
4+			70 m ²	2 750 000 Ft

Anyagi lehetőségeihez mérten a CSOK igen széleskörű megoldásokat kínál a családok számára, hiszen a támogatás nem csak az ott-honteremtés csúcsának tekinthető új lakás építésére, vagy vásárlására fordítható, hanem használt ingatlan vásárlását, vagy bővítését is támogatják.

A programhoz szorosan kapcsolódik a jelzáloghitelekhez nyújtott állami támogatás is. Azok a családok, akik harmadik gyermeküket 2018. január 1-je után vállalták, a gyermek születése után 4 millió Forintos támogatást kapnak, mellyel közvetlenül jelzáloghitelük tőketartozásának csökkentésére fordíthatnak. A korábban született második gyermek után további 1 millió Forint támogatást vehetnek igénybe a nagycsaládosok, így tartozásuk összesen 5 millió Forinttal mérséklődik.

A családok fennmaradásának egyre fontosabb kérdése a földrajzi mobilitás. Hazánk lakossága napjainkban sem tud még elrugaszkodni az állandóság, a stabilitás gondolatától, relokáció iránti hajlandósága a környező országokéval összevetve rendkívül alacsony, egy nyíregyházi családfenntartó nagyon kis eséllyel vállal munkát Szombathelyen, és még kisebb annak a valószínűsége, hogy családjával együtt áttelepüljön oda. A munkavállalók túlnyomó része nem ingázik, lakóvárosán belül, vagy annak közvetlen agglomerációjában vállal csak munkát.

A földrajzi mobilitás elősegítése érdekében hozta létre a kormány a Nagycsaládosok Autóvásárlási Támogatását. 2019. július 1-je után a

három- vagy több gyermekes családok legalább 7 üléses új személygépkocsi vásárlásához 2,5 millió forint (de legfeljebb a vételár 50%-ának megfelelő) támogatást igényelhetnek a Magyar Államkincstártól.

Ezáltal a nagycsaládosok az ingázást akár egy járművel is meg tudják oldani, illetve csökken a földrajzi korlátokból fakadó nehézség, ami a letelepedés, és a munkavállalás össze nem egyeztetetőségéből fakad.

Környezettanulmány egy mai nagycsaládról

Hogy bemutassuk a nagycsaládok jelenlegi helyzetét, egyik tanulmányutunk keretében környezettanulmányt készítettünk egy mai, hat fős nagycsaláddal. A család berendezkedését tekintve nukleáris család, két generáció él együtt a szülők háztartásában, azonban a fluktuáció már megindult, a legidősebb gyermek elköltözött, és saját családot alapított, a második gyermek pedig egyetemi hallgatóként egyre ritkábban van otthon. A szülők 52, és 47 évesek, a gyermekek pedig 27, 24, 12, 8 évesek. A közel húsz év korkülönbség az legidősebb és a legfiatalabb gyermek között igen jelentős, akár generációsnak is tekinthető. Nem meglepő tehát, hogy az édesanya elmondása alapján többször volt a nagyobb testvérek felügyeletére bízva a két kisebb. Amiben ez a fajta felügyelet különbözik a guszik esetében bemutatottól az elsősorban az idői faktor, a gyermekek soha nem voltak két napnál hosszabb időre a testvéreik felügyeletére bízva, illetve a magyar családtámogatási rendszer miatt az édesanya otthon tartózkodhatott a gyermekek első három életévében, és csak utána kellett visszaállnia a kereső tevékenységébe. A legidősebb fiú elmondása alapján sokszor igyekezett segíteni az édesanyjának a testvérek nevelésében, ám a családi gazdasághoz való hozzájárulása ezzel együtt is marginálisnak tekinthető.

Az édesapa egyértelműen családfenntartó szerepben helyezkedik el a családban, a nemek közötti munkamegosztás erősebb, mint ma megszokottnak tekinthető nukleáris családok esetében, ám közel sem olyan dominánsan, mint az előbbieken taglalt Orchard Town- beli családoknál. Az édesanya feladata – főleg az első három évben – a gyermekek nevelése, közösségbe való beillesztésének előkészítése volt, majd vissza kellett térnie kereső tevékenységéhez.

A kisebb gyermekek örülnek annak, hogy ilyen idős testvéreik vannak, akikkel tudtak játszani, ugyanakkor egymás között megfigyelhető esetükben is a normatív testvérféltékenység. Az idősebb testvérek furcsának élték meg húguk és öccsük érkezését, ugyanakkor elő tudtak készülni a szülői feladatokra, hiszen sokszor voltak ott az édesanyjuk mellett miközben a testvéreiket gondozta. Bár már mindkét idősebb fiú a családi fészken kívül tölti ideje nagy részét, továbbra is figyelemmel követik testvéreik életét, és segítenek a nevelésükben, ha szükséges. A szülőknek könnyebbséget jelent, hogy tudják kinek a felügyeletére bízni a kisebbeket amennyiben szükséges, időt biztosítva maguknak ezzel vagyonszerző, vagy rekreációs tevékenységekre.

Anyagilag megterhelő időszak volt, amikor a két idősebb gyermek már egyetemi hallgató volt, az édesanya pedig még nem folytatott kereső tevékenységet. Összességében elmondható, hogy a gyermekek mind anyagi ráfordítást igényelnek, viszont keresőképessé válásuk esetén önálló háztartást alapítanak, így életük során negatív irányba befolyásolják a családi gazdaságot. Azonban ez a teher nem egy összegben, nem egyszerre jelentkezik, így a szülők szerint négy gyermek felnevelése nem nehezíti meg jobban a mindennapi gazdálkodást, mint két gyermek felnevelése.

BESZÁMOLÓ A TAPASZTALATOKRÓL, SZAKPOLITIKAI AJÁNLÁSOK

Gyermekvédelmi rendszerek működése

A mondás szerint minden lánc csak annyira erős, amennyire a leggyengébb láncszeme. Egy társadalom, egy kultúra fejlettsége, és ereje leginkább abban mutatkozik meg, hogy hogyan bánik az elesettjeivel, a társadalom perifériájára szorult tagjaival. A családokat, a gyermekeket szemlélve a perifériát a gyermekvédelmi rendszerben találjuk meg.

Az intézményesített gyermekvédelem első írásos nyomai az Római Birodalomban bukkantak fel. A császárság időszakában a törvény üldözni rendelte saját gyermekeik meggyilkolását, amely addig nem volt büntetendő, ugyanis a gyermeket a család tulajdonának tekintették. Ekkoriban jelennek meg az első árvaházak, melyek császári adományokra alapozva működtek. Természetesen mindez a polgárok gyermekeit érintette.

A civilek bevonása szintén elég korán, Görögországban kezdődött meg, a magukra hagyott csecsemőket a templomokba vitték, és a templom medencéje mellé helyezték el őket egyfajta agyagedénybe, és a pap egész egyszerűen nem engedte haza a híveket, amíg valamelyikük haza nem vitte a gyermeket.

Az egyházak szerepe a középkorban tovább fokozódott. Ekkorra vált az elesettek gyámolítása és a szegények védelmezése a katolikus egyház általános feladatává. Ekkorra jelentek meg azok az árvaházak, ahol csak gyermekeket neveltek. Gyakori volt az is, hogy az elárvult, magára hagyott gyermekeket jobbágyok vették magukhoz, és nevelték őket sajátjukként. Agyermek, és a gyermekkor felfogása azonban csak az iparosodás kezdetekor változott meg gyökeresen. Törvényileg szabályozni, illetve tiltani kezdik a gyermekmunkát, általánossá válik az iskoláztatás, megjelenik a tankötelezettség intézménye. Technika-ileg ekkor ismerik el, és határozzák meg a gyermekkort, mint az élet egy különálló szakaszát.

Magyarországon az első gyermekeket védő intézkedést Szent István király foglalta törvénybe, mellyel kimondta azt, hogy az özvegyasszonyoknak joga van újraházasodni, ugyanakkor a gyermekét nem hagyhatja magára.

Az első magyar árvaházat a XVII. században alapították Vas megyében, míg a másodikat Kőszegen. Mindkettőt egyházi fenntartásban működött. A későbbiekben is többnyire egyházi, esetenként magánkezdeményezések tették ki a gyermekvédelmi törekvések túlnyomó részét.

Egészen a XX. század hajnaláig nem beszélhettünk Magyarországon intézményesített gyermekvédelemről, amikor is a züllés problémájára és az egyedül maradt gyermekek megsegítésére 1889-ben megalapították a Gyermekvédő Egyesületet, majd megszületett 1901-ben az Állami Gyermekvédelem Alaptörvénye (Széll Kálmán-féle törvény), mely szerint 15 éves koráig minden elhagyott gyermeknek joga, hogy az állam nevelje, az államnak pedig ez kötelessége. 1906-ban jött létre a Gyermekvédő Liga, amely továbbra is nagyban függött a közösségi hozzájárulásoktól. Ezt a korszakot nevezték kettős rendszerű gyermekvédelemnek, amiben egyszerre volt jelen a privát, és az állami szektor.

A gyermekvédelem ekkoriban még nem volt képes preventív jelleggel működni, kapacitása kimerült abban, hogy igyekezett a bajba jutottakon segíteni. 1914-ben kitört a Nagy Háború, melynek következtében megnőtt a gyermekvédelem feladata. Nőtt az elhagyott gyerekek száma és sok volt a hadiárva is.

1915 Megalakult az Országos Stefánia Szövetség az első olyan intézmény, amely megelőzésre is gondot fordított, például a terhes anyák védelme, vagy a nem kívánt terhesség akkoriban még tabunak számító témája.

A gyermekvédelem legnehezebb időszaka azonban kétségkívül a II.

világháborút követő három év volt. Ekkortájt éhező gyermekek ezrei járták az utakat, ételt, szállást kéregetve, koldulva. 1945 végéig a gyermekek többségének megfelelő elhelyezésére került sor, a köz-konyhákön napi 30.000 gyermeket etettek meg.

Az első állami nevelőotthonokat 1968-ban hozták létre, ezeket 1997-ben váltották a fel a lényegesen humánusabb, családiasabb lakásotthonok.

A modern gyermekvédelmi rendszer duális jellegű, alapellátásra és szakellátásra bontható.

A gyermekjóléti alapellátások része a gyermekjóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása, a gyermekek ideiglenes gondozása.

A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében a veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszer működtetése.

A család- és gyermekjóléti szolgálatot minden települési önkormányzatnak kötelezően biztosítania kell a szociális, mentálhigiénés problémákkal küzdő vagy egyéb krízishelyzet megoldásához segítséget igénylő gyermekek, egyének, családok számára. Családsegítés keretében biztosítani kell szociális, életvezetési, mentálhigiénés tanácsadást, családgondozást, a veszélyeztetettséget észlelő jelzőrendszer működtetését, közösségfejlesztő, egyéni, csoportos terápiás programokat és szolgáltatásokat. A gyermekjóléti szolgáltatás a gyermek érdekeit védő speciális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

A család- és gyermekjóléti központ egy adott járás területén működik és a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések tartoznak a feladatkörébe. Továbbá a járás család- és gyer-

mekjóléti szolgálatainak szakmai munkáját támogatja és a gyermekek védelmére irányuló tevékenységek ellátására egyéni és csoportos speciális szolgáltatásokat, programokat szervez.

A gyermek veszélyeztetettségét, illetve a család, a személy krízishelyzetét észlelő rendszer működik települési és járási szinten. Amennyiben az alapellátás részeként működő jelzőrendszer működésbe lép, a gyermekek preventív jellegű segítése az alapellátásban folytatódik.

A helyettes szülő a gyermeknek az ő vagy szülője kérelmére, illetve beleegyezésével teljes körű ellátást biztosít saját háztartásában, határozott időtartamra.

A gyermekek átmeneti otthonának működtetése minden húszezer főnél több lakost számláló települési önkormányzat kötelező feladata. Gyermekek átmeneti otthonába olyan gyermek kerülhet, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül maradt, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei miatt veszélyeztetett.

A családok átmeneti otthonának működtetése minden harmincezer főnél több lakost számláló települési önkormányzat kötelező feladata. Családok átmeneti otthonába az otthontalanná vált szülő kérelmére az egész család, egyes családtagok és gyermekeik, valamint a válsághelyzetbe került várandós anya és születendő gyermeke nyerhet elhelyezést legfeljebb tizenkét hónapig, ami hat hónappal, szükség esetén a tanítási idő végéig meghosszabbítható.

A gyermekvédelmi szakellátásban újra az egyházak kerültek főszererbe. A területi gyermekvédelmi szakszolgálatok képviselik az államot a szakellátásban, ez a belépő pont, ugyanakkor a mai modern intézményesített szakellátás lakásotthonokra, és nevelőszülői hálózatokra támaszkodik, melynek fenntartói egyházi alapítványok.

A lakásotthonok családi házakban, családias körülmények között, maximum 12 gyermek ellátását biztosító intézmény, ahol a gyermekek állandó felügyelet, és gondoskodás mellett töltik a mindennapjaikat, akár 24 éves korukig.

Ukrajnában példátlan az intézmények politikai támogatottsága, különösen, ami a legkiszolgáltatottabb, társadalom peremére szorult gyerekek elhelyezését érinti. A bentlakásos intézmények elutasítanak minden reformkísérletet, annak ellenére, hogy működésükkel kárt okoznak a veszélyeztetett gyerekeknek.

Több mint 100.000 gondozott szakellátott gyerek él összesen 663 bentlakásos intézményben. Ez az egyik legmagasabb arány Európában. Ez a szám azt jelenti, hogy egyetlen intézményben átlagosan 150 gyermek él. Mint azt említettük fentebb, Magyarországon ez a szám maximálisan 12 fő.

Nemzetközi partnerünk megállapításai alapján a gyermekvédelem Ukrajnában még mindig egy hatalmas, város nagyságú intézményi hálózatra támaszkodik. A gyerekek elszigetelten élnek a társadalomtól, önkényesen kialakított szervezeti szabályzat, házirend szerint, személytelen rutinok jellemzi ezeket az intézményeket. Az intézménybe utalás a hatóságok leggyakoribb intézkedése, amikor a szülők nem tudják a gyereküket ellátni szegénység, vagy fogyatékoság következtében. A rendszer képtelen a megújulásra, a gyerekintézmények vezetői mindössze látszatintézkedéseket tesznek. A rendszer 68.000 alkalmazottnak biztosít megélhetést, és ezt előbbre valónak tartják, mint a gyermek érdekét. A kormányzat nem teremtette meg azokat a jogi és szakmai alapokat, amelyek szükségesek a család szétválasztásának megakadályozására. Az átfogó megközelítés hiányzik, a gyerekjogok.

Gyermekvédelmi intézmények:

- Családi típusú elhelyező központok
- Hivatásos nevelőszülők
- Speciális iskolák melletti elhelyező központ
- Súlyosan sérült gyermekek elhelyező központja
- Sürgősségi elhelyező központ
- Tanácsadó központ
- Utógondozási központ
- Esetkezelési osztály
- Örökbefogadási osztály

A magyarországi gyermekvédelmi rendszerhez a szlovákiai rendszer áll a lehető legközelebb. A középpontban a gyermekek védelme a legfontosabb, az ő jogainak a megvédése történik a gyakorlati megvalósítás során is.

A gyermekvédelmi központok hasonlóak a mi lakásotthonainkhoz az intézmények törekednek az otthonos környezet megteremtésére. Egyéni gondozási terv készül a lakókról. A gondozást a születéstől a nagykorúságig biztosítja. A gondozás része a szállás, ellátás, oktatás, egészségügyi ellátás, szabadidő, rekreáció megvalósítása.

Romániában az állami intézményeknek nincs, vagy csak alig van lehetőségük a megelőzésre, mivel jól működő családsegítő rendszer nincs Romániában.

Romániában a gyermekvédelmi rendszer óriási hiányosságokkal küzd, a különböző intézményeknek csak nagyon kevés lehetősége van arra, hogy időben felfedezzék, ha egy családban problémák vannak. A szakemberek megegyeznek abban, hogy prevencióra nincs, vagy alig van lehetőségük, hiszen családsegítő rendszer állami keretek között nem létezik, a családorvosoknak pedig a túlsúlyfolttság miatt nincs elég idejük a megfelelő megelőzésre. A jelenlegi romániai törvények értelmében a gyermek megszületését követően a szülőknek kötelessége beíratni őt ahhoz a családorvoshoz, ahová a család többi része is tartozik, vagy ha az illető családorvos nem vállalja az újszülöttekkel való foglalkozást, akkor egy olyan háziórvost kell keresni, aki kimondottan kisgyerekekre specializálódott. Ki kellene alakuljon egy működőképes családsegítő szolgáltatás, amely nyomon tudja követni a családok helyzetét, mivel ez a jelenlegi rendszerben nem működik. Vannak kisebb próbálkozások, például a gyulafehérvári Caritas családsegítő programjai, a korai fejlesztő tevékenységek a különböző erdélyi városokban, de ott is az a tapasztalat, hogy oda is inkább az megy el, aki el akar menni.

Szerbia gyermekvédelmi rendszere rengeteg zsebből vészik. Törvényi szabályozásuk pontatlan, a vajdasági tartományi ombudsman szerint minden olyan dolgot, ami kapcsolatban van a gyermekek és a diákok

személyi kísérőre való jogának megvalósításával, nem szabályoznak szorosán törvényekkel és törvénynél alacsonyabb rendű aktusokkal, önkormányzati szinten pedig csak annyira valósítható meg, amennyire a helyi közösségek anyagi forrásai lehetővé teszik. A gyermekek oktatási, egészségügyi és szociális védelme az illetékes intézmények munkája ellenére a gyakorlatban továbbra is következtelen, elégtelen és nem megfelelő.

Szakpolitikai ajánlásként az összegyűjtött tapasztalatok alapján megfogalmazódik az, hogy a magyar gyermekvédelem még mindig kevés figyelmet fordít a prevencióra. Az alapellátás legfontosabb feladata éppen az lenne, hogy időben felismerje a veszélyeztető, esetleges toxikus családi környezetet, és segítsen megszüntetni azt. Amennyiben ez nem lehetséges, úgy jelezze tovább meglátásait, hogy a gyermekvédelem következő lépcsőfokaként működő szakellátásba kerülhessenek.

Az önkormányzatok ellenérdekeltek a megelőző gondozó munkában. Egy önkormányzatnak addig kell a saját költségvetéséből finanszírozni egy kedvezőtlen helyzetű családot (gyermeket) ameddig szükségessé nem válik a gyermek családból való kiemelése, mihelyt ez megtörténik a megyei szint pénztárcáját, terhelik a költségek. Tehát az önkormányzatok abban érdekeltek-anyagilag-, hogy a gyermek (ek) minél előbb a szakellátásba kerüljenek. Megoldás lenne az alapellátás támogatása melyet prevenció programokra fordíthatnak.

A másik jelentős fejlődési terület a gyermekek gondozásba vételének előkészítése. A szlovák gyermekvédelmi rendszer kiemelt figyelmet fordít a pszichológiai ellátásra, és a gyermekek felkészítésére a szakellátásba kerülésük előtt. Ezt a fajta szemléletmódot érdemes lehet mérlegelni a magyarországi döntéshozóknak. A megfelelő ellátás, a pszichológiai segítségnyújtás preventív alkalmazása nagy terhet vehet le az államháztartás válláról azáltal, hogy megelőzi a probléma kialakulását.

Az szemmel látható, hogy hazánkban a gyermekvédelmi rendszer a környező országokhoz viszonyítva mindenképpen fejlettebb, és felismerte azt, hogy gyermekek számára érdemes minél családiasabb kör-

nyezetet biztosítani, hogy később ezt a mintát követve váljanak maguk is szülőkké, és alapíthassanak családot. Az utóbbi időben megfigyelhető az a tendencia, hogy a nevelőszülős elhelyezést helyezik előnybe a lakásotthonokkal szemben. Ez szintén modern megoldásnak számít, ugyanakkor a nevelőszülők felett gyakorolt kontrollja a hálózatoknak lényegesen kisebb, mint a lakásotthonok dolgozói esetében. A pszichológiai segítség és ellenőrzés lehetősége szintén lényegesen alacsonyabb a nevelőszülős elhelyezés esetén.

A nevelőszülőség melletti érv lehet az, hogy a gyermekek nevelése nem pusztán a családiashoz közelítő, hanem családi környezetben történik. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk azt a tényt, hogy a nevelőszülő – bármely segítőkéz is legyen – nem több egy lelkes civil személytől. Szakképzettsége, felkészültsége, oktatása nem éri el egy tapasztalt nevelő, vagy szociális segítő, tanár, vagy pszichológus szintjét. Sokszor találhatja magát szembe olyan helyzetekkel, amelyekkel szakmai felkészültség híján nehezen birkózik meg egyedül.

A jogszabályok lehetőséget biztosítanak a civil szervezetek, az egyházak, de akár vállalkozók számára is, hogy gyermekvédelmi szolgáltatásokat biztosítsanak. Másrészt ezzel a feladatellátásra kötelezett önkormányzatoknak módjukban áll feladataikat szolgáltatás vásárlásával ellátni. A civil, egyházi, vállalkozói szervezetek bevonása az ellátásba alkalmat ad az ellátások szükségletközelségének megteremtésére, továbbá az ellátási paletta szélesítésére, amely megfelel a gyermekek mindenek felett álló érdekének. Ezért mindenképpen fontos a többszektorúság fejlesztése, mint a megfelelő szintű ellátások kialakításának útja.

A Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzék kialakítása, a szakértői munka tartalmának szabályozása, a névjegyzék működtetése, a szakértők felkészítése és továbbképzése fontos feladata az önálló gyermekvédelmi szakmának, továbbá önálló szakma voltának is fontos jelzése. Éppen ezért mindezen feladatok elvégzése elsőrendű fontosságú, és ebben a munkában részt kell vállalniuk a módszertani intézményeknek, továbbá a gyermekvédelemben tevékenykedő érdekvédelmi és érdekképviselői szervezeteknek is. A szakértők működése tovább növelheti a gyermekvédelmi szakma presztízsét, továbbá befolyásolhatja

a gyermekvédelemben a rendszerfejlesztést is, hiszen a fenntartók rendelkezésére állnak a gyermekvédelmi koncepciók kialakítása, a szolgáltatók fenntartói ellenőrzése, vizsgálata során.

A szakmai dokumentáció összeállítása, mint követelmény meghatározása hasznos lehet a gyermekvédelmi szervezetek számára. Célja a gyermekvédelmi szolgáltatások részletes szabályozása, amit az ott dolgozó szakembereknek kell elkészítenie és elfogadnia. Ide tartoznak: szakmai program, szervezeti és működési szabályzat, munkaköri leírások, szabályzatok (örökbefogadási, nevelőszülői, utógondozási, utógondozói ellátási, gyermekönkormányzat, érdekképviselő, gazdasági, egyéb), megállapodások (nevelőszülői, utógondozói ellátási), éves munkaterv, éves munkabeszámoló, nyilvántartások, etikai kódex, házirend. A minőségbiztosítás a szakmai működés jó színvonalának állandósítása miatt szükséges a gyermekvédelemben.

A gyermekvédelmi szakellátás egyik fontos feladata, hogy a gondozásba vont gyermeket felkészítse az önálló életre, a családalapításra, és munkavégzésre, mint a család, és a társadalom fenntartása szempontjából fontos, és alapvető tevékenységre.

A család és a munka

A munka hasznos. A munka nehéz. A munka szükséges. A munka muszáj. A munka nemesít. A munka öregít. A munka fenntartja a családot. A munka szétszakítja a családot. Kevés társadalmi elem megítélése annyira ambivalens, mint a munkavégzése. Egy dolog felől azonban nem lehet kétségünk, a munka, és a jövedelemszerzés elengedhetetlen a létfenntartás szempontjából. Munka nélkül nincs pénz, pénz nélkül nincs létfenntartás.

A munka olyan rituálé, amely segíti az embert abban, hogy kiteljesítse önmagát, elérje a vágyait, de legalábbis megadja az ehhez szükséges anyagi fedezetet. A család fenntartásához napjainkban gyakorta szükséges mindkét szülő keresőtevékenysége, így nehezebb a gyermekvállalás, hiszen a családnak el kell dönteni, hogy engedi-e kivonulni az édesanyát a munkaerőpiacról.

A mai felgyorsult ütemű élet mellett, és a folyamatosan változó gazdasági helyzetben nem csupán a családoknak, hanem a munkaadóknak és munkavállalóknak egyaránt érdeke, ugyanakkor felelősége is a változó piacokhoz való alkalmazkodás. A munkáltatóknak célszerű felismerni, hogy a humántőke megóvása, így a munka és magánélet egyensúlyának szem előtt tartása, a munkaszervezésben tanúsított rugalmasság versenyelőnyé fordítható.

Hogy miért vállalnak egyre későbbi életkorban gyermeket a fiatalok? Ennek okait az ún. „bizonytalanság” és az „egyéni célok” dimenziói húzódnak meg.

A bizonytalanság dimenziójához:

- az anyagi bizonytalanság (bizonytalan jövő, lakáshelyzet), illetve
- az életút bizonytalansága köthető (később válnak felnőtté, később találnak megfelelő partnert)

Az „egyéni célok” dimenziói:

- karrierre koncentrálnak
- magára költi a keresetet
- anyagilag nem engedhetik meg maguknak
- kevés segítség a szülőktől
- kevés segítség az államtól
- a gyermeknevelés fizikai, idegi nehézségei

A „gyermekkel nehezebb munkát vállalni” állítás egyik csoporthoz sem lehet teljes mértékben besorolni. Ezt mutatja az emberek ezzel kapcsolatos attitűdje is: míg a nők esetében elsősorban az egyéni célok csoportjához sorolják, addig a férfiak esetében a bizonytalanság dimenziójához kötik.

Olyan stratégia kialakítása is szükséges, amely lehetővé teszi a munkavállalók számára a családi és a munkahelyi kötelezettségek összehangolását. Ezt többek között olyan intézkedések segíthetik elő, mint a munkaidő-szervezés új, rugalmas módjainak bevezetése. Ezek egy-

aránt szolgálják a munkavállalók és a vállalkozások érdekeit és könnyen alkalmazkodnak a változó körülményekhez.

Míg korábban a család és munkahelyi konfliktusok nagy része inkább a nők háztartásban való tehermentesítése vagy a férfiak gyermeknevelésben vállalt nagyobb szerepére terjedt ki, mára már a konfliktusok forrása kibővült a munkahelyi előrejutás, a karriercélok és egyéni életcélok összehangolásának problematikájával. Ezt azonban nem tekinthetjük csupán a munkavállalók egyéni problémájának: a nők munkavállalási és gyermekvállalási hajlandósága közötti fordított arány komoly társadalmi problémákat generál. Így a gyermekvállalás és a munkahely biztonsága, valamint a munkahelyi előrejutás összeegyeztetése iránt a társadalom sem lehet közömbös. Ehhez olyan családpolitikai intézkedések bevezetése szükséges, amely támogatja a gyermekvállalást, de nem szorítja háttérbe a munkavállalói kedvet sem, pl. kedvezményes fizetett gyermekgondozási idő, illetve a részmunkaidős munkavégzés lehetősége.

A munkavégzés és családi életvitel közötti konfliktusok forrását alapvetően a következő két tényező alkotja:

- a már említett konzervatív és modern családi értékek közötti feszültség, amely a nők gyermek- és munkavállalási hajlandóságát befolyásolja (család vagy karrier?), valamint
- a növekvő munkahelyi követelmények nyomása: a karriercélok elérése érdekében, vagy egyszerűen csak a munka elvesztése miatti aggodalom miatt sokszor a munkavállalók alárendelik, háttérbe szorítják individuális igényeiket a munkával, munkahellyel szemben, amely feszültséget kelt és a családon belüli érzelmi kapcsolatok romlásához vezethet. A családi konfliktusok mellett a munkahelyi konfliktusok is jelentősen megterhelik a munkavállaló érzelmi stabilitását, leggyakrabban a gyermeknevelésből származó munkahelyi konfliktusok kerülnek előtérbe, úgy, mint a munkaidő (a gyermekért hamarabb kell menni, mint ameddig a munkaidő tart) vagy a gyermek megbetegedésének kérdése.

A konzervatív családi berendezkedés figyelhető meg például a japán kultúrában, ahol a gyermek születése egyben az édesanya hosszú távú, gyakran végleges kivonulását jelenti a munkaerőpiacról, és szülői hálokszobából. Az anya ugyanis a gyermek érkezésével külön szobába költözik a gyerekekkel, és legfontosabb feladata innentől kezdve a gyermek vágyainak teljesítése.

Ezzel ellentétes az amerikai nevelési modell. Az Orchard Townban látott tradicionális republikánus családok kora mára leáldozott. Az édesanya a gyermek születése után a lehető legrövidebb időn belül igyekszik visszatérni a munkaerőpiacra, és tevékenyen hozzájárulni a családi gazdálkodáshoz. Egy évnél hosszabb időt nem igazán töltenek otthon a gyermek mellett.

Japánban megszokott, hogy a gyermek sírására az anyák a lehető leghamarabb megpróbálnak reagálni, és kielégíteni a felmerülő vágyakat, míg az amerikai nevelési modell ezzel ellentétes, a szülők arra törekednek, hogy a gyermek megtanulja magát megnyugtatni, és csak később, vagy egyáltalán nem reagálnak a gyermekre. Sajnos ezzel éppen ellentétes hatást érnek el, mint amit szeretnének, a gyermek ugyanis azáltal, hogy a sírására, vágyai egyetlen jelzőeszközére nem kap megerősítést, nem tudja megtanulni azt, hogy környezetét a saját vágyai szerint manipulálhatja. Fejlődve így önállótlanabbá válik, és sokkal inkább szüleire lesz utalva, mint japán kortársai.

Azt, hogy az édesanya ne maradjon otthon a gyermekkel, elsősorban financiaális okokkal indokolható, a gyermekek egészséges személyiségfejlődéséhez szükséges az anya magas fokú rendelkezésre állása, különösen az első három életévben. Nem véletlen az, hogy az ösközösségekben a női csoportok feladata volt a gyermekek közös nevelése.

Az anyagi nyomást enyhítendő, Magyarország Kormánya több támogatást is biztosít a gyermeket vállaló családok számára. A korábbiakban már bemutattuk a Babavárási Kölcsönt, ami önmagában, minden egyéb támogatás nélkül képes pótolni a munkaerőpiacról kieső nő jövedelmének 42%-át.

Az első támogatás, amivel egy újdonsült anya találkozhat az a Csecsemőgondozási Díj (CSED). Erre a támogatásra az az édesanya jogosult, aki a gyermeke születését megelőző két éven belül 365 napon át biztosított volt, és akinek gyermeke a biztosítás tartama alatt, illetve a biztosítás megszűnését követő 42 napon belül születik, vagy a biztosítás megszűnését követően negyvenkét napon túl baleseti táppénz folyósításának az ideje alatt vagy a folyósítás megszűnését követő huszonnyolc napon belül születik.

A szülő nő esetében a csecsemőgondozási díjra való jogosultság legkésőbb a gyermek születésének napjával, koraszülött gyermekre tekintettel a szülési szabadság első napjával nyílik meg.

A CSED a szülési szabadság időtartamára, vagyis 168 napon keresztül jár. A szülési szabadságot a szülés várható időpontját megelőző 28 nappal korábban is meg lehet kezdeni. A csecsemőgondozási díj megállapítása iránti igény az igénybejelentés napjától visszamenőleg legfeljebb hat hónapra érvényesíthető. A CSED folyósítása mellett keresőtevékenységet nem lehet végezni. A CSED-et igénybe vevő édesanya tehát fél éven keresztül mindenképp otthon marad a gyermeke mellett. A csecsemőgondozási díj összege a figyelembe vehető jövedelem alapján megállapított naptári napi alap 70%-a. A CSED összegéből kizárólag személyi jövedelemadó előleget vonnak le, és érvényesíthető belőle a családi kedvezmény is.

Családi adókedvezmény kizárólag egy jövedelemből realizálható támogatási forma. Ezt a támogatási formát igénybe veheti a várandós kismama és házastársa, vagy az, aki már megszületett gyermek után családi pótlékra jogosult.

Az igénybevételhez szükséges az adóelőleg-levonáshoz vagy adóbevalláshoz tett írásbeli nyilatkozat, amely a munkáltatónál adható le. Ennek tartalmaznia kell a jogosultságról vagy várandósság esetén az erről szóló igazolást, a családi kedvezmény megosztása esetén pedig a szülők erre vonatkozó közös döntésére vonatkozó nyilatkozatot. A nyilatkozat bármikor megtehető, de év közben visszamenőlegesen a kedvezményt nem lehet igénybe venni.

A családi kedvezmény összege gyermekenként:

- 1 gyermek esetén 10 000 forint.
- 2 gyermek esetén 20 000 forint.
- 3 vagy több gyermek esetén 33 000 forint.

Normatív anyagi támogatás a gyermekgondozási díj. A gyermekgondozási díjra az a biztosított szülő jogosult, aki a gyermek születését megelőző két éven belül legalább 365 napon át biztosított volt; továbbá az anya (vagy az a személy), aki csecsemőgondozási díjban (CSED) részesült, és a biztosítási jogviszonya a CSED folyósítása alatt szűnt meg.

A GYED a CSED időtartamának (legfeljebb a gyermek születésétől számított 168 nap) lejártát követően a gyermek 2 éves koráig, ikrek esetén a gyermekek 3 éves koráig jár. A GYED mellett bármilyen jogviszonyban, korlátlan időtartamban lehet munkát végezni.

A GYED kistestvér születése esetén más családtámogatási ellátásokkal (CSED, GYES) együtt is igénybe vehető, tehát az ellátás nem szűnik meg újabb gyermek születése esetén. Minden gyermek után azonban csak az egyik szülő jogosult az ellátásokra.

Bár az anyagi okok elsődlegesek a nők munkaerőpiacra történő visszatérésének indokaként, de állhat a háttérben magának az anyának a karrier, önmegvalósítás iránti vágya is, ami arra sarkallja, hogy dolgozzon.

Ebben az esetben, ha atipikus munkáltatásra nincs lehetőség, úgy a szülők igénybe vehetik a család segítségét, akár csak a korábbi társadalmakban, mint például a fenn taglalt guszik, vagy akár a bölcsődét is választhatják. A nagyszülői GYED bevezetése erre például egy remek lehetőséget kínál.

Az állam családpolitikai intézkedéseit közvetlenül nem csak a munkavállalóra vonatkozóan hozhat, hanem a munkahelyeket is ösztönözheti a munka/magánélet egyensúly segítésére, megteremtésére.

Ennek egyik lehetséges módja a munkahelyek családbarát intézkedéseinek támogatása:

- atipikus foglalkoztatási forma (pl. rugalmas munkaidő, a rész-munkaidő és a távmunka) alkalmazása,
- családi napközi
- egészségmegőrzést támogató szolgáltatások (pihenőszoba a munkahelyen, szűrés, magán egészségbiztosítás, fitnessbérlet, bicikli-tárolók, rendszeres kirándulások, rekreáció)
- rugalmas munkakezdés
- a munka átadásának és átvételének megtervezése a terhesség első napjától a visszatérésig
- kapcsolattartás a gyesen levő anyukákkal
- az egyéni igényekhez igazított cafeteria-rendszer
- egyéni igények figyelembe vétele, például nyári két hét egybefüggő szabadsággal, vagy szabadságtervezésnél az iskolai szünethez alkalmazkodás.

Vannak nagyvállalatok, akik próbálkoznak a család és a munka egyensúlyának közelítésével. Néhány eszköz, amely szerintünk ezt a folyamatot segítheti:

A munka humanizálása: a család életminőségét jelentősen befolyásolja az emberek munkahelyi közérzete, a munkával való megelégedettsége. Számos empirikus vizsgálat (pl. Peters – Waterman: A siker nyomában) foglalkozott, hogy mely tényezők határozzák meg egy cég sikerességét. Az eredmények az emberi célokat, az emberi tényezőket emelték ki – az elégedett, motivált emberek sokkal jobb eredményre képesek.

Munkaidő szervezési megoldások bevezetése, terjesztése, pl.:

- részmunkaidős foglalkoztatás,
- megosztott munkakörök,
- „munka az iskolaév során”, ebben a konstrukcióban az elvégzendő munkát a gyerekek tanévéhez igazítják, szabadon hagyva a nyári szüneteket és egyéb iskolaszüneti napokat,
- a munkaórák éves szintű meghatározása,
- rugalmas munkaidő bevezetése,
- változó műszakbeosztások, rugalmasan váltható műszakok,
- fizetés nélküli szabadság nyáron,
- fizetett vagy fizetés nélküli betegápolási szabadság,
- átmeneti szünetek a karrierépítésben, a visszatérés lehetőségének biztosításával.

Magyarországon még mindig nem kellőképpen rugalmasak a munkáltatók, és nehezen ismerik fel azt, hogy a kiképzett, vagy betanított munkaerő megtartása sokkal kisebb anyagi ráfordítást igényel, mint ha a dolgozóik távmunka keretében, vagy esetleg részmunkaidőben foglalkoztatnák. A rugalmas munkaidő pedig az ország nagy részében ismeretlen fogalom.

A fentiek alapján látható az, hogy a Kormány mindent megtesz azért, hogy a munkaerőpiacról kieső anya pénzügyi veszteségét kompenzálja, ugyanakkor a család, és a munka összeegyeztethetősége messze túlmutat az anyagi aspektuson. Az idő egy olyan vissza nem térő erőforrás, amellyel a családnak szintén gazdálkodnia kellene. Fontos kiemelni, hogy ez ráadásul nem csak az édesanyákat, hanem az apákat is érinti.

A helyzet megnyugtató rendezéséhez szükséges lehet a munkavállalók, kisebb vállalkozások érzékenyítésére, illetve a részmunkaidős foglalkoztatás, vagy a rugalmas munkaidő szervezés prosperálására az előbb említett célcsoport esetében. A család mentális egészsége szempontjából fontos az, hogy a gyermekek nevelésében mindkét fél részt tudjon venni, és így együttesen alakíthassák ki az otthon légkörét.

Az otthon, a lakhatás problémája

Ahogy az elméleti megalapozásban említettük a nukleáris családok kialakulásának egyik katalizátora az volt, hogy az ipari forradalom óta a munkát kereső polgárság nagy része urbanizálódott, azaz a városokban telepedett le, háttérbe szorult az addig uralkodó mezőgazdálkodás, és állattartás. Ez a trend napjainkban is tovább tart, elég megfigyelnünk az elnéptelenedő vidéki településeket, sőt térségeket, a lakosság nagy része urbanizációban lakik. A városba költözés hatással volt az élettérre, az egyre szűkösebbé vált, nem tette lehetővé azt, hogy három, vagy több generáció éljen egy életközösségben, azonos helyszínen. Az iparosodás előtt generációk éltek, nőttek fel, és haltak el ugyanabban az épületben, vagy ugyanazon a településen, nehezen volt elképzelhető, hogy a nagyszülők, vagy egyéb idősebb rokonok nem voltak jelen a fiatal generáció felnevelésében.

Az újonnan megalapított családok részére ezáltal biztosított volt, az az élettér, ahol gyermeket tudnak vállalni, és fel tudják nevelni. Napjainkban erre egyre kisebb a lehetőség, illetve nem szabad figyelmen kívül hagynunk az életminőség folyamatosan tartó, meredek fejlődését, ezzel az elvárások fejlődését. Ahogy már említettem, a családalapítás, a gyermekvállalás a kultúra megőrzésének egyik legfontosabb alapja, ennek alapján nincs létjogosultsága a múlton merengeni abban az értelemben, hogy milyen körülmények között nőttek fel apáink, vagy anyáink. A kultúrát nem rombolni, hanem építeni kell, amelyhez társadalmi szinten is elengedhetetlen a többre, jobbra vágódás. Az egyén szintjén pedig egy puszta evolúciós késztetés az, hogy többet érjek el, mint az elődeim, magasabbra törjek.

A nyugat-európai országok több helyen is komoly lakhatási krízissel néznek szembe a letelepedni, családot alapítani vágyó fiatalok. Kevés ingatlan áll rendelkezésre, nem csak vételi, hanem bérleti szándékkal is rendkívül nehéz biztosítani az önálló otthont.

Globális jelenség, hogy a nagyvárosokban egyre drágább a lakhatás. Ennek oka, hogy folytatódik az urbanizációs robbanás, amelynek hatására 2050-re a világ lakosságának várhatóan már kétharmada a városokban fog élni. Csakhogy az építőipar egyre kevésbé tudja tartani a lépést a városok népességnövekedésével. A lakhatási gondok egyre inkább hatással vannak a világ gazdasági növekedésére is.

Magyarországon leginkább a fővárosban érezhető ez a jelenség, ahol albérletet szinte már lehetetlen havi 100 ezer forint alatt találni. Ráadásul csak az elmúlt két évben több mint 50 százalékkal emelkedtek a lakásárak Budapesten (az országos átlag 28 százalék). Nem kis részben köszönhető annak, hogy a magyar Kormány intézkedése révén az új lakások ÁFA-ja csökkent, vagy visszaigényelhető, illetve a Családok Otthonteremtési kedvezményének is volt egy elég jelentős árfelhajtó hatása.

A Kelet-Európai országokról általánosságban elmondható, hogy a legtöbb ember kirívóan rossz lakhatási körülmények között él. Különösen a bérlakásban élő háztartások tudják egyre kevésbé megfizetni lakhatásukat. Mindeközben szociális bérlakások alig léteznek.

Az országokban a lakhatási válság talán a súlyosabb szociális probléma. A lakosság jelentős része él egészségtelen, emberhez méltatlan otthonokban, és/vagy a munkalehetőségektől, szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatásoktól elszigetelten, akár a hajléktalanná válástól közvetlenül fenyegetetten, és mindegyre jövedelme egyre nagyobb részét kénytelen kiadni.

Torz a lakhatási struktúra, az otthonok többsége saját tulajdonú, legális, szabályozott bérlakás-szektor szinte nem létezik, és elhanyagoló a szociális bérlakások szerepe. A lakhatás az egyik legalapvetőbb jóléti kérdés, önmagán jóval túlmutató jelentősége van. Ha például

a szegényebb háztartások olyan településekre kénytelenek költözni, ahol nincs munkalehetőség, nincsenek közösségi, egészségügyi szolgáltatások, nincs rendes oktatás, vagy ilyenekről nem tudnak elköltözni, akkor helyzetük nem fog változni, hiszen egyetlen tőkéjük, vagyis lakásuk eladása nem fedezné egy másik otthon vásárlásának és a költözés költségeit. A rosszul fűthető, sötét, nedves, túlszűfolt otthonok súlyos egészségügyi következményekkel járnak az ott lakókra.

Az otthonteremtés nem pusztán a biztos lakhatás, és a fizikai biztonság miatt fontos a család számára. Az otthon adja meg a pszichés, mentális biztonságot is, illetve egy olyan szocializációs környezetet teremt a gyermekek számára, a hol a megtanulhatják a társadalmi együttélés alapjait, illetve szociokulturális státuszuknak megfelelő felkészítést kaphat.

A család funkciói közé sorolható szociológiai szempontból a társadalmi státusok, rétegek újratermelése, amely neveléssel, szocializációval, értékátadással valósul meg. A család helyzete révén erőteljesen befolyásolja azt is, hogy tagjai hogyan tudnak érvényesülni. A gazdasági funkcióhoz hasonlóan ennek a folyamatnak a megőrzése sem olyan természetes mint egykor volt, bár az ősminta ebben a tekintetben is a család. Ahogy az elméleti áttekintésben is szerepelt, ezért mondhatjuk azt, hogy egy adott nemzetkultúra legfőbb lenyomata, és egyben fenntartója a család.

A gyermek lelki fejlődését elsődlegesen a család biztosítja, ahhoz hogy a nevelése hatékony, sikeres legyen a gyermeknek elsősorban jó kapcsolatra van szüksége a környezetével, ennek első lépéseit a családjában, az otthonán belül tudja megkezdeni. Jó kapcsolat esetén a gyermek biztatható, kritizálható, segíthető, tehát sikeresen segíthetjük személyisége fejlődésében. Egyre nagyobb a jelentősége napjainkban az érzelmi szükségletek kielégítésének.

Az ember társas lény, egyedül nem létezhet. Ennek az igényének kielégítésére a legalkalmasabb környezet az otthon. A családi mikrokultúra tagjai között domináns és tipikus érzelmi viszonyok alakulnak ki. Ezeknek a kapcsolatoknak köszönhető, hogy a család működőképes.

Nemcsak egy közömbös és érzéketlen hovatartozási viszony, hanem erős érzelmi szálak által kötött kapcsolatok rendszere.

Számos példa mutatja, hogy az anyagi sikerek a lelki szükségleteket nem tudják kielégíteni. Egy meleg, támogató, őszinte családi kapcsolat, egy befogadó otthoni környezet a család tagjait megóvjva azoktól a feszültségektől, amelyek például a társadalomban betöltött szerepeikben érik őket. A család ezen funkciója, ha jól működik, érzelmi biztonságot, kikapcsolódást, harmóniát teremt. A család belső érzelmi ereje, az ebben megvalósuló energiaforrások képesek kiszűrni a családot fenyegető külső hatásokat is. A jó család tagjai testben, lélekben összetartoznak. A család a világra vonatkozó információk összegyűjtője és terjesztője is. A sikeres alkalmazkodást nagyban meghatározza, hogy az információkat milyen rendezőelv szerint szervezzük, és hogyan minősítjük, így a családnak meghatározó szerepe van abban, hogy a gyermek milyen értékek, normák kidolgozását viszi véghez, és milyen képet alakít ki a világról. Ezek ugyanis észrevétlenül is és a család tudatos hatásain keresztül is a viselkedés irányítójává válnak, befolyásolják, hogy az egyén mire figyel a világ történéseiből, mi az, amit fontosnak tart és mi az, amit elítél. Az identitás, az egyén önértékelésének, énképének is forrása a család.

Sajátos kontroll funkciót is betölt, a családtagok magatartására vonatkozóan visszajelentő, útmutató feladata van. A családtagok ugyanis véleményt mondanak a másik cselekedeteiről, gyakran irányítják, befolyásolják egymást. Nagyon fontos feladata a családnak az is, hogy fokozza az érzelmi teherbírást. Ettől függ ugyanis, hogy az egyén hogyan vészeli át életének krízishelyzeteit, hogyan lesz úrrá a legnehezebb időszakokon. Konstruktívan oldja-e meg az akkor felmerült problémákat, vagy további problémákat teremt, amelyeken nehezen lesz úrrá. Érzelmi egyensúlyt, pihenést, regenerálódást biztosít és lehetőséget arra, hogy – a család fokozott érzelmi elfogadása miatt – a családon kívüli helyzetek feszültségeit lereagálhassák a tagok (természetesen nem szélsőséges mértékben). A családnak szerepe van abban is, hogy támogatja a rászoruló családtagokat felmerülő problémáikban gyakorlati és konkrét segítség nyújtásával.

A családtagok fokozottan figyelnek a családból jövő mindenfajta minősítő megnyilvánulásra, mert feltételezik, hogy azt segítő szándékkal, érdemi módon teszik a család tagjai. Egymás tükrében, egymáshoz viszonyítva értelmezzük, értékeljük magunkat leginkább, ezért a család vonatkozási pontokkal is szolgál. És természetesen jogi funkcióval bír, valamint fontos funkciója még, hogy a népesség utánpótlását biztosítja. A fenti támogató funkciók akkor tudnak igazán hatékonyan működni, ha a családtagok felelősséget éreznek egymásért, elfogadják a családi kontrollt, a kapcsolatok kölcsönösségen alapulnak, és a kommunikáció nyílt.

Fontos feltétel még, hogy a generációk között kapcsolatok épüljenek ki és működjenek, valamint létezzen a mikromilió és a tágabb közösség között bizonyos fokú egyetértés, megfelelés. A család tehát illeszkedjen be környezetébe úgy, hogy közben ne adja fel sajátosságait, egyediségét sem. A Caplan által leírt funkciók sajnos nem mindig működnek kielégítően. A család, mint szervezet, mint támogató rendszer időről időre változik, hogy alkalmazkodjék a külső és belső körülményekhez, mégis jellemzője, hogy külső zavaró hatásokra egységfrontot alkot. Nincs két egyforma család, minden családnak megvannak a sajátos jellegzetességei, szabályai, jellemvonásai. Kényes egyensúlyát sok minden könnyen felboríthatja, például betegség, munkanélküliség, új családtag érkezése, vagy valamely családtag elvesztése, a család bomlása.

Ezen folyamatok, és családi funkciók legfontosabb színtere, és katalizátora a család otthona. A mai világunkra jellemző, hogy mindig, minden felelősséggel járó tevékenységet, így a gyermekek nevelését is a társas lazsálás nevű jelenség lengi körbe. Ez egyfajta feszültség redukció, amely levesz egy adott, felelősséggel járó feladat feszültségét a személy válláról. A gyermeknevelésben ez a fajta társas lazsálás abban valósulhat meg, hogy ezeket a szociális funkciókat, az otthon nevelő, formáló funkcióit átengedjük az iskola, óvoda, a tanítási intézmények részére. Az iskola ugyanakkor napjainkban nem felelős már diákja teljes élettevékenységéért, a család a törvényben deklarált első számú nevelési tényező. Az iskola, melynek megrendelője az állam, kliense a család, mégsem válhat csak szolgáltató intézménnyé, oktató-

si szintérré, az éppen aktuális társadalmi-gazdasági viszonyok konzerválásának eszközévé (Teleki, 2001).

Az iskola nagyon fontos nevelői, prevenciós, szocializációs szerepet tölthet be, ha jól végzi a dolgát. Ha a család nem tudja maradéktalanul ellátni gondozó-nevelő tevékenységét, az iskolára hárul egyfajta korigáló, kiegészítő, ellenőrző szerep. Ugyanakkor a társadalom káros hatásai, a fiatalok közösségi életében tapasztalható negatív tendenciák a családok számára is problémát jelentenek. A család és az iskola is egyaránt túlterheltnek érzi magát, gyakran egymástól várják a gondok megoldását. A társadalom pedig részmegoldásokkal kísérletezik (iskolapszichológus, drogkoordinátor, nevelési tanácsadók, családsegítők stb.) (A témával foglalkozik Az iskolák belső világa kötet is.)

Sajnos a szaporodó nevelési gondok nagyrészt éppen a két alapvető nevelési szintér elbizonytalanodására, szétzilálódására vezethetők vissza, ami a modern társadalmak funkcionális differenciálódása és a normatív szférák pluralizálódása folytán következett be. Vagyis ma már egyértelmű, hogy egyre nagyobb szükség van a két legfontosabb nevelési tényező, a család és az iskola szövetségére a problémák enyhítése, feldolgozása, megoldása érdekében, hiszen együttműködésük alapja végső soron a közös érdek – a gyermek eredményes nevelése.

A szülők hajlamosak arra, hogy kiválasszák a legjobb belvárosi elitiskolát a gyermekük számára, és aztán elvárják, hogy az iskola „megcsinálja” a gyermeket, ne legyen vele otthon sem gond, sem probléma, és lehetőleg legyen sikeres.

Holott az otthonnak pontosan annak a közegnek kell lennie, ahol a gyermek beszélhet a gondjairól, ahol kiengedhet egy kicsit, ahol nem kell, hogy félelmei, szorongása legyen a viselkedése miatt. Az otthon a biztonságot kell, hogy nyújtsa egy gyermek számára, ahol szabad egy kicsit gyengének lenni, de ugyanakkor meg is tartanak majd, ha elesek fél is emelnek, mert az otthon az, ahol a szüleim vannak, és otthon segítenek rajtam. Ezt jelenti az otthon, és ezért kardinális az otthonteremtés kérdésköre.

A kormány egyelőre nem nagyon avatkozott be az ingatlanpiaci folyamatokba. 2017-től ugyan életbe lépett egy törvénymódosítás, amely a cafeteria rendszerhez hasonló adókedvezménnyel és mentességgel lehetővé teszi a munkáltatók számára, hogy lakhatási támogatás nyújtson a munkavállalók számára, ám ez a módosítás nem változtatott a kereslet-kínálat jelenlegi viszonyain.

A CSOK-ra lehet tekinteni egy erőteljes kormányzati beavatkozás-ként, csakhogy a kormányzati kommunikáció szerint ez inkább a demográfiai helyzeten kíván változtatni, másfelől a szerényebb keresetűek kiszorulnak a programból, márpedig lakhatási gondokkal pont ez a réteg küzd.

Jó döntésnek tekinthető az építőiparban végrehajtott áfacsökkentés, ami valamelyest növelte a beruházói kedvet, azonban fontos megemlítenünk, hogy Magyarországon eleve irreálisan magas, 27 százalékos áfakulcs van érvényben, ami világrekordnak számít.

Egy bérlakás-építési program indítása évek óta visszatérő pont a választási kampányokban. Problémát jelent a társadalom számára, és ezt a problémát nemcsak hogy fel kell ismerni, hanem tenni is az ellen, hogy a fiatalok tömegei azért vándoroljanak külföldre, mert lakhatásuk nem biztosított Magyarországon.

A CSOK a régió legerősebb lakás célú támogatás a régióban, de egy pályakezdő fiatal házaspár nem tudja prezentálni azt az önerőt, ami egy ingatlanvásárláshoz szükséges, a jelenlegi albérleti díjak kifizetése után pedig nem is fogja tudni. Hollandiában államilag működtetett bérlakás program keretében a fiatalok egy központi rendszerbe történő regisztráció után választhatnak a rendelkezésre álló bérlakások közül. A rendszerben eltöltött idő növekedésével egyre több ajánlat nyílik meg a bérlő jelölt előtt, mondhatni egy virtuális várólista alakul így ki. Végül az arra jogosítványt szerzett fiatalok kibérelhetnek egy ingatlant, és idővel a lakások tulajdonosaivá válhatnak, ha szükséges államilag támogatott kedvezményes hitel biztosításával. Ezt a fajta gyakorlatot érdemes lehet a magyar családvédelmi rendszerbe is átültetni.

Mindemellett fel lehet mérni az üresen álló ingatlanok számát és állapotát, melyek számottevő részét közmunka keretében újra lakhatóvá lehetne tenni. Az önkormányzati tulajdonú bérlakások mértékét is növelni kell.

Lakbér- és lakásfenntartási támogatási rendszer kidolgozása segítheti abban a fiatal családokat, hogy életüket ne röghöz kötötten kezdjék meg, hanem könnyebben tudjanak akár munka érdekében más helyre költözni. Érdekltté kell tenni abban a munkáltatókat, hogy felismerjék, hogy a munkaerőhiány egyik oka, hogy a magyar társadalomban szinte teljes mértékben hiányzik a földrajzi mobilitás. Azok a szervezetek, cégek, vagy vállalkozások, amelyek fel tudják ismerni, hogy munkavállalóikat a lakhatás megoldásának elősegítésével akár más régiókból is toborozhatják, óriási stratégiai előnyre tehetnek szert.

Ez a második stratégiai pont, ahol a Kormány nem közvetlenül családok szánt, illetve nem anyagi jellegű intézkedéssel tudna a privát szektorral való összefogásban javítani a fiatal házások, és a családok életminőségén, illetve képes lenne növelni a gyermekvállalási kedvet.

Család és támogatás

A mai magyarországi családtámogatási rendszert már többször érintettük, de most jött el az ideje, hogy részletesen is górcső alá vegyük, mind az anyagi, mind a nem anyagi támogatások tekintetében, illetve megvizsgáljuk azt, hogy milyen nem anyagi támogatásban részesítheti a családot a közvetlen környezete, a családtagok, esetleg a mikrokultúra amiben élnek.

A családtámogatás célja, a családok szociális biztonságának elősegítése, a gyermeknevelés anyagi terheinek csökkentése érdekében. A többgyermekes, a gyermeket egyedül nevelő, továbbá a tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő családokra nehezülő terhek ellensúlyozása céljából, továbbá esélyegyenlőségük elősegítése érdekében a családtámogatási rendszer egyes elemei differenciáltak.

A **családi pótlék** 1972-től létező támogatási forma, amely a gyermekek számához, életkorához, tanulói viszonyhoz kötött támogatás. Jelenlegi formájában figyelembe veszi a család jellegét is az egyedülálló szülők gyermekei magasabb támogatásra jogosultak. A családi pótlék a gyermek neveléséhez, iskoláztatásához nyújt segítséget. A gyermek születésétől kezdődően addig jár, amíg a gyermek köznevelési intézményben tanulmányokat folytat, legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a 20. (sajátos nevelési igényű tanuló esetében a 23.) életévét betölti.

Bármelyik szülő igénybe veheti. A támogatás alanyi jogon jár, mértéke 2008 óta változatlan mértékű. A támogatásban részesülő családok száma 2010 és 2018 között 10,9%-kal, 1224-ről, 1091 családra csökkent, a kedvezményezett gyermekek száma 2,0 milliőről (2010) 1,8 millióra csökkent 2017-re. Az igénybevevőket, egy családot jellemző gyermekszám az időszak alatt enyhén csökkent 1,62 gyermekre. Családi pótlékban részesülő családok száma és az egy családra jutó gyermekek számának változása (2010-2017)

A **gyermeknevelési támogatást (GYET)** három vagy több kiskorút nevelő szülő veheti igénybe, a támogatás a legfiatalabb gyermek 3 éves korától 8 éves koráig jár. A GYET folyósítása mellett az édesanya (vagy gyám, apa) heti 30 órában dolgozhat, a támogatás összege a gyermekek számától függetlenül megegyezik a GYES összegével 28 500 Ft (2018).

Gyermek után járó pótszabadságot mindkét szülő igénybe veheti 1 gyermek után 2 munkanap, 2 gyermek után 4 munkanap, három vagy több gyermek után 7 munkanap jár évente. Gyermekápolási táppénz: A gyermekápolási táppénz minden munkaviszonyban álló szülőnek a 12 év alatti gyermek betegsége idejére jár, a gyermekápolási táppénz összege a figyelembe vehető jövedelem éves átlagának 60%-a (legalább kétévi biztosítási idő esetén).

Gyermekek Otthongondozási díja (GYOD): A gyermek életkorától függetlenül az a szülő jogosult GYOD támogatásra, aki a súlyos fogyatékosságából vagy tartós betegségéből eredően önellátásra képtelen gyermekéről gondoskodik.

Nagycsaládosok autóvásárlásának támogatása keretében 2019 júliustól, legalább harmadik gyerek születése esetében a családnak egy hétszemélyes autó árából (maximum annak felét 9 2,5 millió Ft-ot átvállal az állam.

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény (RGYK): Az egyik legfontosabb, szegény családokat támogató járandóság, amely részben pénzbeli, részben természetbeli ellátásokat, kedvezményeket biztosít. Kezdetben önkormányzati elbírálás alapján járt a rászorulóknak, majd 1997-től alanyi jogon járó egy főre jutó jövedelemtől függő juttatássá vált. 2006-tól a jogosultságot a gyámhivatalok bírálják el, a rászorultaknak az igényüket évente be kell nyújtaniuk. Jelenleg rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény abban a családban igényelhető, ahol az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 145%-át, (2019-ben 41 325 Ft-ot). A kedvezmény különböző természetbeni juttatásokat tartalmaz: évente két alkalommal 6000 Ft jár Erzsébet-utalványt, továbbá ingyenes tankönyveket, iskolai étkeztetést biztosítanak a tanulóknak. A támogatottak száma 2018-ban megközelítőleg 400 ezer diák, egyúttal 121 460 család volt. A segélyezett 43%-a egyedülálló szülő, és mintegy 29%-ot tett ki a három- és többgyermekes családok aránya.

2012-től ingyenes tankönyvellátás az általános iskola első két osztályában, majd évről évre felmenő rendszerben bővülő ingyenes tankönyvek, jelenleg a 10-12. osztályosok gimnáziumi, szakközépiskolai tankönyvek ingyenes juttatása is biztosított. 2018-tól az első nyelvvizsgát az állam finanszírozza minden 35 év alatti fiatalnak 2018. júliustól a 20 évnél fiatalabbaknak ingyenes a sikeresen teljesített KRESZ-tanfolyam és vizsga, a díjat utólag megtéríti az állam. Gyermekétkeztetés biztosítása a bölcsődékben, óvodákban, általános- és középiskolákban a települési önkormányzat feladata.

A jogszabályok szerint ingyenes a gyermekétkeztetést kell biztosítani a három vagy több gyermeket nevelő családoknak; a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülőknek; a tartósan beteg, fogyatékos gyermekek családjának, családjában; az alacsony jövedelműeknek, ahol az egy főre jutó nettó jövedelem nem haladja meg a

minimálbér nettó összegének 130%-át. Ennek a törvényben meghatározott önkormányzati feladatnak a szabályszerű ellátását ellenőrizte az Állami Számvevőszék a 2014-2016-os évekre vonatkozóan. A jelentést várhatóan az idén nyáron hozza nyilvánosságra az ÁSZ. Az intézményi gyermekétkeztetés vonatkozásában a 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.) részletesen meghatározza, hogy azt mely esetekben kell a települési önkormányzatnak biztosítani, mely intézményekben hányszor és milyen típusú étkezést kell nyújtani, továbbá meghatározza azt a személyi kört is, akik ingyenesen vagy kedvezményesen vehetik igénybe a gyermekétkeztetést.

2015. szeptember 1-jétől a Gyvt. módosítása kiterjesztette az ingyenes bölcsődei, óvodai gyermekétkeztetésre való jogosultságot, amely szerint ingyenesen étkeznek: a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek; a korábban 50%-os étkezési térítési díj-kedvezményre jogosult gyermekek, vagyis a három vagy több gyermeket nevelő családok gyermekei és a tartósan beteg és fogyatékos gyermekek; a korábbiakban támogatásban nem részesülő, tartósan beteg és fogyatékos gyermeket nevelő családok egészséges gyermekei; továbbá azon egy vagy két gyermeket nevelő szülők gyermekei, ahol a családban az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér nettó összegének 130%-át.

2016-tól a törvény szerint a szünidei gyermekétkeztetés biztosítása, valamennyi rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek – országos szinten összesen 208 ezer fő – ingyenes étkeztetésben részesítése minden iskolai szünet, valamint a bölcsődék, óvodák zárva tartása időtartamára eső munkanapokon a települési önkormányzatok kötelezően ellátandó feladatává vált. A szünidei gyermekétkeztetés során a települési önkormányzat kötelezettsége, napi egyszeri meleg ebéd kötelezően biztosítása.

Anyasági támogatásra a szülést követően az édesanya jogosult, ha várandóssága alatt legalább négy alkalommal várandósgondozáson részt vett. (A támogatás egyszeri összege a gyermek születésének idő-

pontjában érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének 150%-a volt, jelenleg 64.125 forint).

Gyermekszületés esetén az **apákat** 5 munkanap, ikergyermekek születése esetén 7 munkanap fizetett pótszabadság illeti meg a szülést követő második hónap végéig.

A **babakötvény** egy életkezdési letéti számla a Magyar Államkincstárnál, amelyen az újszülöttnak biztosított életkezdési támogatási összeg 42 500 Ft, amit a gyermek születését követően automatikusan nyitnak. A letéti számlán elhelyezett további összegek az inflációval megegyező mértékkel kamatoznak. A megtakarításról a 18. életévét betöltött gyermek rendelkezhet. (Babakötvény program 2005-től indult) A köldökzsinór program keretében 2018-tól a külföldön élő magyar családok is jogosulttá váltak gyermekeik után az anyasági támogatásra és vásárolhatnak babakötvényt

A **csecsemőgondozási díj (CSED)** a munkavállaló anyákat megillető szülési szabadság, hossza 24 hét. Kétéves biztosítási jogviszonyhoz kötött és a korábbi kereset alapján kiszámított pénzbeli ellátás, amely a csecsemő születése utáni, a szülési szabadság ideje alatti mintegy fél évben magas szinten kompenzálja az anya kiesett bérét, hiszen a havonta folyósítható összegnek nincsen felső korlátja, összege a megelőző naptári év napi jövedelemének 70%-a.

Gyermekgondozási díjra (GYED) jogosult az a biztosított szülő, aki a gyermek születését megelőző két évben biztosított volt. A gyermekgondozási díj legkorábban a csecsemőgondozási díj után folyósítható a gyermek 2 éves koráig az édesanyának. A gyermekgondozási díj összege legfeljebb havonta a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a, (2019-ban 180.500 Ft).

Diplomás GYED: 2014-től létező támogatás, a felsőfokú oktatási intézményekben tanuló édesanyáknak nyújtott kedvezmény. Feltétele a legalább két aktív félév a gyermek születése előtt, akit saját háztartásban nevelnek. A diplomás GYED a gyermek 2- éves koráig jár, 2018-tól, (2014-2017 között csak egy évre volt biztosított a támogatás). Az

alapképzésben tanulóknak 104 ezer Ft, a mesterszakosoknak 137 ezer Ft juttatás jár havonta.

Gyermekgondozást segítő ellátás (korábban 1967- 2010) Gyermekgondozási segély, amit minden anya igénybe vehet a gyermeke három-éves koráig alanyi jogon. A segély 2008. óta nem változott, folyósítása alatt a munkahelyén az édesanya felmondási védelem alatt áll. (A GYES havi összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével 2019-ban 28 500 Ft).

GYED extra: 2014-es bevezetésével, ha újabb gyermek születik a családba, a nagyobbik testvér után járó ellátás továbbra is megilleti a szülőt, nem kell lemondani egyik ellátásról sem, mint korábban.

Nagyszülői GYED: a Családvédelmi Akcióterv részeként 2020-tól a még nem nyugdíjas nagyszülők részére biztosítja a GYED igénybevételenek lehetőségét, így a nagyszülők is GYED-re jogosulttá válhatnak. Így a dolgozó szülők helyett vállalják, hogy unokájukat gondozzák, nevelik Egyszerre csak az egyik nagyszülő veheti igénybe a GYED-et, de akár több unoka után is felveheti a juttatást. Nagy szerencse és óriási segítség lehet sok családban a nagyszülők jelenléte, azonban nagyon fontos tudatosítani, hogy a nagyszülő nem pótolhatja a szülőket, hiszen másfajta szerepet tölt be a gyermek életében. A nagyszülőknek igen nagy szerepük van a család összetartásában, a hagyományok és szokások továbbvitelében, esetlegesen a szülők távollétében nevelői, gondozói szerepet is betölthetnek. Napjainkban folyamatosan érzékelhetjük azt, hogy fokozódik a nagyszülők és unokák közti eltávolodás. Míg régen gondoskodó szeretetükkel hiánypótló szerepet töltöttek be önmaguk és az unokák örömeire, addig mára a lakásviszonyok, a földrajzi mobilitás, a családszerkezeti változások stb. miatt nem, vagy alig találkoznak, ezért egyre idegenebbé válnak egymás számára

Családi adókedvezmény: egy olyan adóalapkedvezmény, amely adóelőleg levonás formájában a személyi jövedelemadót (SZJA) csökkenti, azoknak a családosoknak jár, akik bejelentett munkahellyel rendelkeznek.

Az otthonteremtési támogatásokat egy korábbi fejezetben, már részletesen körüljártuk, azok újbóli ismertetésétől eltekintenek.

Nemzetközi partnereink mindenestre meglepődve fogadták a Kormány családvédelmi intézkedéseit, illetve a szerteágazó családvédelmi rendszerünket.

A család szempontjából azonban jogos lehet az elvárás, hogy ne csak az államtól kapjanak segítséget, hanem közvetlen környezetüktől, családjuktól. A már többször is megemlített nagyszülői GYED egy remek kezdeményezés arra, hogy a nagyszülők úgy tudjanak tevékenyen részt venni a család életében, hogy közben nem szenvednek hátrányt, sőt, szélsőséges esetben akár még az is előfordulhat, hogy a nagyszülői kilépése a munkaerőpiacról éppen az édesanyának teremt lehetőséget a belépésre.

A családok közötti együttműködés egy másik lehetséges nem állami támogatás. Érdekes megfigyelni, hogy akármilyen modern a világ, és a civilizáció, az ember mégiscsak ember. Társadalmi, közösségi lény, aki akkor érzi jól magát, ha társai között lehet, és számít arra, hogy akadályoztatása esetén a társai kisegítik.

A Családháló és kárpátaljai partnerszervezete, a Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete (a továbbiakban: KMNE) 2014. április 25-én hirdette meg a Kárpátaljai Testvér család Mozgalom elnevezésű programot, melynek célja, hogy a nemzeti összetartozás jegyében előmozdítsa a határ két oldalán élő magyar családok közötti személyes kapcsolatok kiépítését. A Testvér család Mozgalom keretében kárpátaljai és magyarországi családokat kötöttek össze, hogy utána ők ezt tartalommal tölthessék meg. A kapcsolat a kölcsönösségre épül, és nem kizárólag anyagi segítségnyújtásra korlátozódik, hanem lehetőséget nyújt a személyes találkozásra, közös élmények szerzésére, mindezt a résztvevő családok igényei alapján. A program célja lehetőséget teremteni ahhoz, hogy az összetartozást ne csak elvi alapon, hanem közvetlen kapcsolatokon keresztül élhessék meg a családok.

A Testvércsalád Találkozóra első alkalommal 2014. október 22-26. között került sor Budapesten 14 kárpátaljai és magyarországi család részvételével. A találkozón résztvevő családok ellátásáról és elszállásolásáról, valamint a színes programokról a Családháló gondoskodott.

A második Testvércsalád Találkozónk 2015. október 21-25. között került megrendezésre szintén fővárosunkban. A résztvevő testvércsaládok a forradalmi kézműves foglalkozások és táncházak mellett részt vettek a központi állami ünnepségeken, valamint ellátogattak a Parlamenten és a Mátyás Templomon kívül a Várkert Bazárba, a Pesti Vigadó épületébe és a Vasúttörténeti Parkba is.

A következő évben is folytatódott a Testvércsalád Találkozó hasonlóan az előző években kialakult tematika szerint a kárpátaljai és az anyaországi magyar családok összekapcsolása érdekében.

A program sikeresnek bizonyult, és felmerült az igény a folytatásra, így 2018-ban elindult egy Testvércsalád Találkozó sorozat, ahol több mint 290 család vett részt a találkozókön. A kilenc alkalomból álló találkozó sorozaton több mint 1200 személy vett részt Kárpátaljáról és az anyaországból. A találkozók során részt vett családok testvércsalád párokat kaptak a program keretében. A családpárok közösen vettek részt a csapatépítő játékokon, különféle programokon. A megemlékezéseken közösen helyezték el a megemlékezés virágait az emlékműveknél, ezzel is erősítve a nemzeti összetartozást és az egymás közötti viszonyt. A programsorozat a nemzeti összetartozás jegyében rendezett koszorúzással és hangversennyel fejeződött be Vácon. A helyi első világháborús emlékműnél mintegy 200 kárpátaljai és anyaországi magyar részvételével kerültek elhelyezésre a megemlékezés virágai. Az ünnepségen beszédet mondott az Emberi Erőforrások Minisztériumának miniszterhelyettese.

Ebben az évben új testvércsaládok és új barátságok kötődtek 2019. októberében Budapesten az idei évben megrendezésre került Testvércsalád Találkozón. Az előző évekhez hasonlóan színes programokkal várták a résztvevőket. Kicsik és nagyok színházbejáráson és interaktív programokon vettek részt.

Az alapítás óta tizenhárom Testvércsalád Találkozó valósult meg, több mint másfélezer kárpátaljai és magyarországi gyermek és családjuk részesültek a támogatásban. A mozgalom keretében határon inneni és túli családok lettek összekötve.

Számos olyan formátumú együttműködés alakítható ki a családok között, amely egymás kölcsönös segítésére épül. A főállású anyaság nevesített bevezetése ezt az együttműködést tovább könnyítené, hiszen lehetőség nyílna olyan nevelőpontok kialakítására, ahol kis létszám mellett, családi környezetben egyik család a másik család szüleire bízhatná gyermekeit, akár időszakosan, akár eseti jelleggel.

Irodalomjegyzék

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest, 2003

Berezkei Tamás: Evolúciós pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2003

Borgerhoff Mulder, M. :). Optimizing offspring: The quality-quantity tradeoff in agropastoral Kipsigis. *Evolution and Human Behavior* 21(6):390-410., 2000 in Berezkei Tamás: Evolúciós pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2003

Cole, Michael; Cole, R. Sheila: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006

Itard, J.M.G.: The wild boy of Aveyron, Appleton-Century-Crofts, New York, 1801/1982 in Cole, Michael; Cole, R. Sheila: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006

János Pál pápa, II.: A családi közösség, Szent István Társulat, Budapest, 2002

Kopp Mária; Kovács Mónika, A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006

Lane H.: The wild boy of Aveyron, Harvard University Press, Cambridge, 1976 in Cole, Michael; Cole, R. Sheila: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006

Whiting, B.B. ; Whiting, J.W.M.: Children of six cultures: A psycho-cultural analysis, Harvard University Press, Cambridge, 1975 in Cole, Michael; Cole, R. Sheila: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006

RÉSZLET A PROJEKT KERETÉBEN VÉGZETT ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSBŐL

Családok működése

A kérdéskörben arra voltunk kíváncsiak, hogy a különböző nemzetiségek esetében van-e számottevő különbség abban, hogy miként értékelik a családok legfontosabb dimenzióit.

Kérdőívünk vonatkozó fejezete a következő attitűdökre tér ki:

- Teljesítmény iránti igény
- Munkamegosztás
- Önállóság
- Közös értékek
- Családi kapcsolattartás
- Hagyományok megőrzése
- Kötődés
- Segítségnyújtás
- Bizalom
- Őszinteség
- Egészségmegőrzés
- Vallás

Minden attitűdöt legalább egy kérdéssel vizsgáltunk, a válaszadás önbevalláson alapult, a válaszokat 5 fokozatú Likert skálán lehetett megadni.

Teljesítmény iránti igény

Első vizsgált attitűdünk a teljesítmény iránti igény volt. A vizsgálati irány két részre oszódott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, milyen fokú igény mutatkozik a teljesítmény iránt, legyen az akár munkahelyi, akár iskolai teljesítmény, és van-e olyan ország, ahol az igény jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség az elvárt teljesítményben.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családokban fontos, hogy ki milyen teljesítményt nyújt (akár iskolában, akár munkahelyen).

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Teljesítmény iránti igény átlaga	3,73	3,64	3,9	3,82	3,68	3,75
Szórás	0,94	0,9	0,79	0,7	0,73	0,82

1. táblázat

Ahogy azt a 1. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb teljesítmény iránti igény a román mintában ($m=3,9$) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb az elvárás az ukránoknál ($m=3,64$). A teljes vizsgált minta $m=3,75$ átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	3,836	3	1,279	1,808	,145

2. táblázat

Ahogy a 2. táblázatból látható, a nemzetek között összességében nincs statisztikailag igazolható különbség ($p=0,145$) annak tekintetében, hogy mennyire értékelik fontosnak a munkahelyi, vagy iskolai teljesítményt.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek megközelítőleg azonosan értékelik a teljesítmény iránti igény erősségét a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében min-

den országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 3. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	,638	172	,524	,0890
Magyarország-Románia	-1,124	180	,263	-,1469
Magyarország-Szerbia	-,739	178	,461	-,0916
Ukrajna-Románia	-1,934	184	,055	-,2358
Szerbia-Románia	-,516	190	,606	-,0552
Ukrajna-Szerbia	-1,572	182	,118	-,1806
Szlovákia-Magyarország	-,393	186,982	,695	-,0468
Szlovákia-Ukrajna	,377	196	,707	,0440
Szlovákia-Románia	-2,006	199	,046	-,2168
Szlovákia-Szerbia	-1,430	198	,154	-,1451

3. táblázat

Az adatok alapján további megerősítést nyert az, hogy nincs különbség az egyes nemzetek között abban a tekintetben, hogy mennyire tartják fontosnak azt, hogy a családtagok milyen teljesítményt nyújtanak az iskolában, vagy a munkahelyükön. Még a legnagyobb különbséget mutató Ukrajna- Románia párosítás sem hozott szignifikáns eltérést. Általánosságban elmondható, hogy a teljesítmény iránti igény a teljes mintán a középeztől erősebb.

Munkamegosztás

Következő vizsgálat attitűdünk a családon belüli munkamegosztás volt. Hasonlóan az előbbiekhöz, a vizsgálati irány két részre osztódott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, milyen gyakoriságú az a jelenség, hogy a családon belül mindenkinek van valamilyen házimunkája, feladata, és van-e olyan ország, amelyik esetében számítani lehet az átlagtól való eltérésre. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a munkamegosztás gyakoriságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A család minden tagjának van rendszeres feladata (pl. valamely házimunka)

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Munkamegosztás gyakorisága	3,85	3,66	3,6	3,55	3,07	3,58
Szórás	0,95	0,89	0,77	0,82	1,01	0,93

4. táblázat

Ahogy az kiderül a 4. táblázatból, a legmagasabb fokú munkamegosztás a magyarokat jellemzi ($m=3,85$), míg a legalacsonyabb ez az érték Szlovákiában mutatkozott ($m=3,07$). A teljes mintán az átlag $m=3,58$.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés a nemzetek között, és az átlagtól, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	32,895	4	8,224	10,074	,000

5. táblázat

Ahogy az 5. táblázatból látható, a nemzetek között összességében van statisztikailag igazolható különbség ($p=0,000$) annak tekintetében, hogy mennyire gyakori náluk a családon belüli munkamegosztás.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek között különbözik a munkamegosztás gyakorisága, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 6. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	1,261	172	,209	,1740
Magyarország-Románia	2,136	180	,034	,2727
Magyarország-Szerbia	2,229	178	,027	,2916
Ukrajna-Románia	,806	184	,421	,0987
Szerbia-Románia	-,164	190	,870	-,0190
Ukrajna- Szerbia	,937	182	,350	,1177
Szlovákia- Magyarország	-5,532	199	,000***	-,7708
Szlovákia- Ukrajna	-4,248	197	,000***	-,5841
Szlovákia- Románia	-4,074	199	,000***	-,5208
Szlovákia- Szerbia	-3,637	198	,000***	-,4763

6. táblázat

Az eredmények alapján tehát van statisztikailag bizonyítható eltérés a vizsgálatban szereplő országok között abban a tekintetben, hogy mennyire gyakori a munkamegosztás a családokban. **A szlovák családoknál minden egyéb országgal összehasonlítva alacsonyabb a munkamegosztás.**

Önállóság

Harmadik vizsgált attitűdünk a családok önállóságát vizsgálta. Hasonlóan az előbbiekhöz, a vizsgálati irány két részre osztódott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban mennyire tartják fontosnak a családtagok önállóságát, illetve azt, hogy mennyire térnek el a csoportok az átlagostól. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség az önállóság fontosságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban fontos az önállóság

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
	3,94	3,54	4,04	4,33	4,45	4,06
Szórás	1,06	0,98	0,75	0,51	0,65	0,855

7. táblázat

Ahogy látható, az önállóság leginkább a szlovákok számára fontos ($m=4,45$), míg a legkevésbé az ukrán ($m=3,54$) mintára jellemző, hogy fontosnak tartják az önállóságot. A teljes minta átlaga $m=4,06$.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés a nemzetek között, és az átlagtól, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	51,078	4	12,769	19,994	,000***

8. táblázat

Ahogy azt láthatjuk, a nemzetek közti különbség, és az átlagtól való eltérés szignifikáns ($p=0,000$), tehát statisztikailag igazolható, hogy jelentős eltérés van a nemzetek önállóságról alkotott véleményében.

Annak érdekében, hogy a különbség minőségére is fényt derítsünk, meg, független mintás T próba segítségével hasonlítottuk össze a különböző nemzeteket

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	3,058	172	,003**	,4489
Magyarország-Románia	-,248	180	,804	-,0324
Magyarország-Szerbia	2,212	168,109	,028	,2916
Ukrajna-Románia	,806	184	,421	,0987
Szerbia-Románia	-,164	190	,870	-,0190
Ukrajna- Szerbia	,937	182	,350	,1177
Szlovákia- Magyarország	4,135	164,689	,000**	,5154
Szlovákia- Ukrajna	8,180	177,286	,000**	,9146
Szlovákia- Románia	4,310	199	,000**	,4154
Szlovákia- Szerbia	1,402	198	,162	,1221

9. táblázat

Ahogy az a fenti táblázatban is látható, szignifikáns különbség mutatkozik Magyarország és Ukrajna között a családon belüli önállóság tekintetében, azaz **Magyarországon a családokban magasabb fokú az önállóság, mint Ukrajnában. A szlovák megkérdezettek körében a családon belüli önállóság iránt erőteljesebb igény mutatkozik, mint a magyar, az ukrán, és a román mintában.**

A többi ország pár tekintetében nem találtunk szignifikáns eltérést.

Felelősségtudat

Következő attitűdünk a családok felelősségtudatát vizsgálta. Hasonlóan az előbbiekhöz, a vizsgálati irány két részre osztdott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban mennyire tartják fontosnak a családtagok felelősségtudatát, illetve azt, hogy mennyire tér-

nek el a csoportok az átlagostól. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség az felelősségvállalás fontosságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban alapvető elvárás, hogy felelősséget vállaljunk tetteinkért.

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
	4,27	4	4,32	4,54	4,6	4,34
Szórás	0,91	0,94	0,61	0,61	0,56	0,76

10. táblázat

Ahogy látható, a felelősségvállalás, leginkább a szlovákok számára fontos ($m=4,6$), míg a legkevésbé az ukrán ($m=3,54$) mintára jellemző, hogy fontosnak tartják az önállóságot. A teljes minta átlaga $m=4,34$.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés a nemzetek között, és az átlagtól, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	23,031	4	5,758	10,745	,000**

11. táblázat

Ahogy azt láthatjuk, a nemzetek közti különbség, és az átlagtól való eltérés szignifikáns ($p=0,000$), tehát statisztikailag igazolható, hogy jelentős eltérés van a nemzetek önállóságról alkotott véleményében.

Annak érdekében, hogy a különbség minőségére is fényt derítsünk, meg, független mintás T próba segítségével hasonlítottuk össze a különböző nemzeteket összehasonlítása érdekében.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	1,661	172	,099	,2358
Magyarország-Románia	-,628	180	,531	-,0725
Magyarország-Szerbia	-3,113	178	,002**	-,3802
Ukrajna-Románia	-2,692	184	,008**	-,3084
Szerbia-Románia	-,164	190	,870	-,0190
Szlovákia- Magyarország	3,095	164,504	,002**	,3340
Szlovákia- Ukrajna	5,461	158,275	,000**	,6040
Szlovákia- Románia	3,396	199	,001**	,2840
Szlovákia- Szerbia	,773	198	,440	,0585
Ukrajna- Szerbia	-4,792	182	,000**	-,5256

12. táblázat

Ahogy az a fenti táblázatban is látható, szignifikáns különbség mutatkozik Magyarország és Szerbia között a családon belüli felelősségtudat tekintetében, azaz **Magyarországon a családokban alacsonyabb fokú a felelősségtudat, mint Szerbiában ($p=0,008$), Ukrajnában mind Romániával, mind Szerbiával összehasonlítva alacsonyabb fokú a felelősségtudat, mint Szerbiában. Szlovákiában – Szerbiát kivéve – minden egyéb országgal összehasonlítva magasabb a családon belüli felelősségtudat.**

Közös értékek

Következő attitűdünk a családok közös értékeit vizsgálta. Hasonlóan az előbbiekhöz, a vizsgálati irány két részre osztozott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban mennyire tartják fontosnak

a családok olyan közös értékeit, mint például egy családi ebéd, illetve azt, hogy mennyire térnek el a csoportok az átlagostól. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség az önállóság fontosságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családok hétvégén, egyidőben, egyszerre ülnek le az ebédhez.

	Magyar-ország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	3,79	3,51	3,57	3,34	3,32	3,51
Szórás	1,13	1,15	0,7	0,65	0,69	0,90

13. táblázat

Ahogy látható, a családi értékek, leginkább a magyarok számára fontosak ($m=3,79$), míg a legkevésbé a szlovák ($m=3,32$) mintára jellemző, hogy fontosnak tartják az önállóságot. A teljes minta átlaga $m=3,51$.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés a nemzetek között, és az átlagtól, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	14,708	4	3,677	4,603	,001***

14. táblázat

Ahogy azt láthatjuk, a nemzetek közti különbség, és az átlagtól való eltérés szignifikáns ($p=0,001$), tehát statisztikailag igazolható, hogy jelentős eltérés van abban, hogy a nemzetek mennyire tartják fontosnak a közös értékeket.

Annak érdekében, hogy a különbség minőségére is fényt derítsünk, meg, független mintás T próba segítségével hasonlítottuk össze a különböző nemzeteket.

	t	Szabadság- fok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok külön- sége
Magyaror- szág-Uk- rajna	1,315	172	,190	,226
Magyaror- szág-Romá- nia	1,502	180	,135	,209
Magyaror- szág-Szerbia	2,989	178	,003**	,408
Ukrajna-Ro- mánia	-,119	184	,905	-,016
Szerbia-Ro- mánia	-2,000	190	,047	-,199
Ukrajna- Szerbia	1,350	182	,179	,182
Szlovákia- Magyaror- szág	-3,616	165,304	,000**	-,473
Szlovákia- Ukrajna	-1,431	158,088	,154	-,193
Szlovákia- Románia	-2,527	199	,012**	-,253
Szlovákia- Szerbia	-,279	198	,781	-,027

15. táblázat

Ahogy az a fenti táblázatban is látható, szignifikáns különbség mutatkozik Magyarország és Szerbia között a családi értékek fontossága tekintetében, azaz **Magyarországon a családokban fontosabbnak tartják a családi értékeket, mint Szerbiában ($p=0,008$)**. A szlovák megkérdezettek a magyar, és román megkérdezettől kevésbé fontosnak tartják a családi értékeket.

Családi kapcsolattartás

Következő attitűdünk a családok közös értékeit vizsgálta. Hasonlóan az előbbiekhöz, a vizsgálati irány két részre osztozott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban mennyire tartják fontosnak a családi kapcsolatokat, mint például egy családi ebéd, illetve azt,

hogy mennyire térnek el a csoportok az átlagostól. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a családi kapcsolattartás fontosságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családokra jellemzők a rendszeres rokonlátogatások.

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	3,66	3,64	3,43	3,87	3,82	3,68
Szórás	0,96	0,85	0,83	0,54	0,58	0,78

16. táblázat

Ahogy látható, a családi értékek, leginkább a szerbek számára fontosak ($m=3,87$), míg a legkevésbé az román ($m=3,43$) mintára jellemző, hogy fontosnak tartják a családtagokkal való kapcsolattartást. A teljes minta átlaga $m=3,68$.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés a nemzetek között, és az átlagtól, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti különbség	39,619	4	9,905	20,518	,000**

17. táblázat

Ahogy azt láthatjuk, a nemzetek közti különbség, és az átlagtól való eltérés szignifikáns ($p=0,000$), tehát statisztikailag igazolható, hogy jelentős eltérés van abban, hogy a nemzetek mennyire tartják fontosnak a közös értékeket.

Annak érdekében, hogy a különbség minőségére is fényt derítsünk, független mintás T próba segítségével hasonlítottuk össze a különböző nemzeteket.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	-,202	172	,840	-,0271
Magyarország-Románia	1,340	180	,182	,1728
Magyarország-Szerbia	-2,128	178	,035	-,2372
Ukrajna-Románia	4,293	163,017	,000**	,4100
Szerbia-Románia	-2,000	190	,047	-,199
Ukrajna- Szerbia	-2,074	143,807	,040	-,2101
Szlovákia- Magyarország	1,431	163,492	,154	,1618
Szlovákia- Ukrajna	3,445	176,040	,001**	,341
Szlovákia- Románia	3,848	178,343	,000***	,3918
Szlovákia- Szerbia	-,713	198	,477	-,0570

18. táblázat

Ahogy az a fenti táblázatban is látható, szignifikáns különbség mutatkozik Ukrajna és Románia között a családi kapcsolatok fontosságát tekintetében, azaz **Ukrajnában, és Szlovákiában a családokban fontosabbnak tartják a családi kapcsolatok ápolását, mint Romániában (p=0,000). A szlovákok, még az ukránoknál is fontosabbnak értékelték az állítást. (p=0,001)**

Hagyományok megőrzése

Következő vizsgált attitűdünk a teljesítmény iránti igény volt. A vizsgálati irány két részre osztozott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, mennyire tartják fontosnak a családi kapcsolatok ápolását, és van-e olyan ország, ahol ez az érték jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a hagyományok őrzésében.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családokban fontos a hagyományok őrzése.

	Magyaror- szág	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	3,63	3,46	3,51	3,78	3,77	3,63
Szórás	1	0,94	0,74	0,53	0,5	0,78

19. táblázat

Ahogy azt a 20. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb teljesítmény iránti igény a szerb mintában ($m=3,78$) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb az elvárás az ukránoknál ($m=3,46$). A teljes vizsgált minta $m=3,63$ átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadság- fok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifi- kancia szint (p)
Nemzetek közti külön- ség	8,470	4	2,117	3,539	,007***

20. táblázat

Ahogy a 20. táblázatból látható, a nemzetek között összességében van statisztikailag igazolható különbség ($p=0,007$) annak tekintetében, hogy mennyire értékeli fontosnak a családi hagyományokat.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek eltérően értékelik a hagyományörzés iránti igény erősségét a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 21. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadság-fok (df)	Szignifikan- cia szint (p)	Átlagok kü- lönb-sége
Magyar-or- szág-Ukrajna	,967	172	,335	,1420
Magyar-or- szág-Románia	1,184	180	,238	,1537
Magyar-or- szág-Szerbia	-1,252	121,499	,213	-,1517
Ukrajna-Ro- mánia	3,327	190	,001	,3054
Szerbia-Ro- mánia	-,516	190	,606	-,0552
Ukrajna- Szerbia	-2,675	182	,008	-,2937
Szlovákia- Magyar-or- szág	1,268	146,378	,207	,1423
Szlovákia- Ukrajna	1,717	172,035	,088	,1789
Szlovákia- Románia	2,913	174,393	,004**	,2623
Szlovákia- Szerbia	-,211	198	,833	-,0156

21. táblázat

Az adatok alapján nincs lényegi különbség az egyes nemzetek között abban a tekintetben, hogy mennyire tartják fontosnak azt, hogy a családtagok mennyire tartják fontosnak a családokban a hagyományok őrzését. **Ugyanakkor szignifikáns ($p=0,001$) különbség mutatkozik Ukrajna és Románia között, az ukránok fontosabbnak találták a hagyományok őrzését a román mintánál, csakúgy, mint a szlovákok ($p=0,004$).**

Kötődés

Következő vizsgált attitűdünk a családtagok közötti kötődés minősége volt. A vizsgálati irány két részre osztódott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, mennyire tartják erősnek a családtagok, és van-e olyan ország, ahol ez az érték jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a kötődés erősségében.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban fontos a kapcsolatok minősége.

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	3,9	4,24	4,1	4,74	4,65	4,34
Szórás	0,91	0,81	0,65	0,65	0,53	0,76

22. táblázat

Ahogy azt a 22. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb minőségű kötődés a szerb mintában ($m=4,74$) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb a kötődés minősége a magyaroknál ($m=3,9$). A teljes vizsgált minta $m=4,34$ átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közötti különbség	42,167	4	10,542	21,063	,000***

23. táblázat

Ahogy a 23. táblázatból látható, a nemzetek között összességében statisztikailag igazolható különbség van ($p=0,000$) annak tekintetében, hogy mennyire értékeli erősnek a családi kötődést.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek eltérően értékeli a családi kapcsolatok erősségét a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összehasonlítottunk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 24. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	-2,328	172	,021	-,3060
Magyarország-Románia	-2,009	180	,046	-,2341
Magyarország-Szerbia	-6,731	131,462	,000**	-,7746
Ukrajna-Románia	,677	166,769	,500	,0719
Szerbia-Románia	6,385	190	,000**	,5405
Ukrajna-Szerbia	-4,621	152,707	,000**	-,4686
Szlovákia-Magyarország	6,449	159,698	,000**	,6835
Szlovákia-Ukrajna	4,169	167,461	,000**	,4086
Szlovákia-Románia	5,949	199	,000**	,5035
Szlovákia-Szerbia	-,840	198	,402	-,0637

24. táblázat

Az adatok alapján látható (24. táblázat), hogy **Szerbiában, és Szlovákiában az összes többi országgal összevetve lényegesen a legerősebb a családtagok közötti kötődés. Szerbia, és Szlovákia között nincs különbség.** Szembetűnő az, hogy az eddig vizsgált attitűdök közül egyetlen ország esetében sem volt olyan szintű dominancia, mint jelen esetben a szerbeknél, a minta átlaga megközelíti maximális pontszámot. Ez felveti további vizsgálatok érdemességét.

Segítségnyújtás

Következő vizsgált attitűdünk a családtagok közötti kölcsönös segítségnyújtás volt. A vizsgálati irány két részre osztozott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, mennyire tartják fontosnak a családtagok közötti kötődést, és van-e olyan ország, ahol ez az érték jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a kölcsönös segítségnyújtás gyakoriságában.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban fontos az egymás segítése

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	4,1	4,51	4,5	4,78	4,73	4,53
Szórás	0,92	0,66	0,65	0,46	0,51	0,7

25. táblázat

Ahogy azt a 25. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb minőségű segítségnyújtás a szerb mintában ($m=4,78$) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb a kötődés minősége a magyaroknál ($m=4,1$). A teljes vizsgált minta $m=4,53$ átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyze- tek ösz- szege	Szabadságfok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikan- cia szint (p)
Nemzetek közti különbség	27,581	4	6,895	15,718	,000**

26. táblázat

Ahogy a 26. táblázatból látható, a nemzetek között összességében statisztikailag igazolható különbség van ($p=0,000$) annak tekintetében, hogy mennyire értékelik fontosnak a családtagok közötti kölcsönös segítségnyújtást.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek eltérően értékelik a családtagok közötti kölcsönös segítségnyújtást a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 27. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadság- fok (df)	Szignifikan- cia szint (p)	Átlagok külön- b- sége
Magyarország-Ukrajna	-3,618	172	,000**	-,4463
Magyarország-Románia	-4,137	180	,000**	-,4964
Magyarország-Szerbia	-6,463	178	,000**	-,7084
Ukrajna-Románia	-,518	184	,605	-,0502
Szerbia-Románia	2,576	172,747	,011**	,2119
Ukrajna- Szerbia	-3,097	157,284	,002**	-,2621
Szlovákia- Magyar- ország	5,826	154,674	,000**	,6128
Szlovákia- Ukrajna	2,529	182,665	,012**	,2126
Szlovákia- Románia	1,959	187,066	,052	,1628
Szlovákia- Szerbia	-,795	198	,427	-,0550

27. táblázat

Az adatok alapján látható (27. táblázat), hogy **Szerbiában – Szlovákiát kivéve – az összes többi országgal összevetve lényegesen a leg-erősebb a családtagok közötti kölcsönös segítségnyújtás. Szlovákiában erősebb a kölcsönös segítségnyújtás, mint Magyarországon (p=0,000), vagy Ukrajnában.** Az eredmény erős korrelációt mutat a családon belüli kötődéssel. Ez felveti további vizsgálatok érdemességét, amiben érdemes lehet kitérni az ok okozati kapcsolat feltárására. Szerbia dominanciája mellett a másik érdekes eredmény **Magyarország abszolút utolsó helye az összevetésben.** A minta alapján, Magyarországon tartják a legkevésbé fontosnak azt, hogy a családtagok kölcsönösen segítsék egymást.

Bizalom

Következő vizsgált attitűdünk a családtagok közötti kölcsönös bizalom volt. A vizsgálati irány két részre osztozott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, mennyire tartják fontosnak a családtagok közötti bizalmat, és van-e olyan ország, ahol ez az érték jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a kölcsönös bizalom erősségében.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban alapvető érték a bizalom.

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	4,1	4,2	4,3	4,77	4,73	4,44
Szórás	0,94	0,79	0,64	0,44	0,48	0,73

28. táblázat

Ahogy azt a 28. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb minőségű bizalom a szerb mintában (m=4,77) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb a kötődés minősége a magyaroknál (m=4,1). A teljes vizsgált minta m=4,44 átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadság- fok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifi- kancia szint (p)
Nemzetek köz- ti különbség	35,666	4	8,917	18,806	,000***

29. táblázat

Ahogy a 29. táblázatból látható, a nemzetek között összességében statisztikailag igazolható különbség van ($p=0,000$) annak tekintetében, hogy mennyire értékelik fontosnak a családtagok közötti kölcsönös bizalmat.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek eltérően értékelik a családtagok közötti kölcsönös bizalmat a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetségek között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 30. táblázat tartalmazza.

	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok külön- sége
Magyaror- szág-Ukrajna	-1,155	172	,250	-,1541
Magyaror- szág-Románia	-2,598	145,165	,010**	-,3212
Magyaror- szág-Szerbia	-6,232	115,112	,000**	-,7084
Ukrajna-Romá- nia	-1,570	184	,118	-,1670
Szerbia-Romá- nia	4,813	168,830	,000**	,3872
Ukrajna- Szer- bia	-5,796	135,763	,000**	-,5542
Szlovákia- Ma- gyarország	5,937	146,341	,000**	,6317

Szlovákia- Ukrajna	5,298	159,829	,000**	,4980
Szlovákia- Románia	-2,006	199	,046	-,2168
Szlovákia- Szerbia	-1,430	198	,154	-,1451

30. táblázat

Az adatok alapján látható (30. táblázat), hogy **Szerbiában az összes többi országgal összevetve lényegesen a legerősebb a családtagok közötti kölcsönös bizalom.** Az eredmény erős korrelációt mutat az eddigiekkel, nem túl meglepő módon. Úgy tűnik az eredmények alapján, hogy Szerbiában kimagaslóan fontos a kölcsönösség a családokban. **Magyarország és Románia között is szignifikáns ($p=0,010$) eltérés mutatkozik, a román mintán erősebb a kölcsönös bizalom, mint a magyaron. Szlovákiában mind a magyarokkal, mind az ukránokkal összehasonlítva magasabb a kölcsönös bizalom.**

Őszinteség

Következő vizsgált attitűdünk a családtagok közötti őszinteség volt. A vizsgálati irány két részre osztdott, egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy melyik országban, mennyire tartják fontosnak a családtagok közötti őszinteséget, és van-e olyan ország, ahol ez az érték jelentősen eltér a csoport átlagától. Másodsorban azt vizsgáltuk, hogy a különböző ország párok tekintetében van-e különbség a kölcsönös bizalom erősségében.

Értékelendő állításunk így szólt:

A családban alapvető fontosságú az őszinteség.

	Magyarország	Ukrajna	Románia	Szerbia	Szlovákia	Teljes minta
Átlag	4,24	4,20	4,34	4,77	4,74	4,46
Szórás	0,9	0,86	0,69	0,44	0,46	0,73

31. táblázat

Ahogy azt a 31. táblázatban láthatjuk, a legmagasabb minőségű őszinteség – újra – a szerb mintában ($m=4,77$) mutatkozott, amely magasabb volt, mint a teljes minta átlaga, míg a legalacsonyabb az őszinteség minősége az ukránoknál ($m=4,2$). A teljes vizsgált minta $m=4,46$ átlagpontszámmal értékelte az állítást, ahol 1 az egyáltalán nem jellemző, 5 a teljes mértékben jellemző.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, van-e szignifikáns eltérés az átlagostól a nemzetek tekintetében, variancia analízist használtunk.

	Négyzetek összege	Szabadság- fok (df)	Átlagok négyzete	F	Szignifikancia szint (p)
Nemzetek közti kü- lönbség	30,759	4	7,690	15,729	,000**

32. táblázat

Ahogy a 32. táblázatból látható, a nemzetek között összességében statisztikailag igazolható különbség van ($p=0,000$) annak tekintetében, hogy mennyire értékeli fontosnak a családtagok közötti kölcsönös őszinteséget.

Miután bizonyítottuk, hogy a különböző nemzetiségek eltérően értékelik a családtagok közötti kölcsönös őszinteséget a közvetlen környezetükben, megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes nemzetpárok között van-e szignifikáns különbség. Ennek vizsgálata érdekében minden országot összevetettünk külön-külön a másik három országgal, független mintás T-próba segítségével, melynek eredményeit a 33. táblázat tartalmazza.

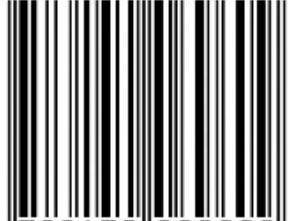
	t	Szabadságfok (df)	Szignifikancia szint (p)	Átlagok különbsége
Magyarország-Ukrajna	,242	172	,809	,0325
Magyarország-Románia	-,891	180	,374	-,1064
Magyarország-Szerbia	-5,138	118,854	,000**	-,5554
Ukrajna-Románia	-3,136	161,531	,002**	-,1741

Szerbia-Románia	5,310	162,141	,000**	,4491
Ukrajna- Szerbia	-5,751	129,125	,000**	-,5879
Szlovákia- Magyarorszag	4,973	147,359	,000**	,5026
Szlovákia- Ukrajna	5,475	147,512	,000**	,5385
Szlovákia- Románia	4,811	171,255	,000**	,4026
Szlovákia- Szerbia	-,551	198	,582	-,0352

33. táblázat

Az adatok alapján látható (33. táblázat), és az eddigiek alapján várható volt, hogy **Szerbiában, és Szlovákia az összes többi országgal összevetve lényegesen a legerősebb a családtagok közötti kölcsönös őszinteség.** Az eredmény erős korrelációt mutat az eddigiekkel, nem túl meglepő módon. Úgy tűnik az eredmények alapján, hogy Szerbiában kimagaslóan fontos a kölcsönösség a családokban. **Ukrajna és Románia között is szignifikáns ($p=0,002$) eltérés mutatkozik, a román mintán erősebb a kölcsönös őszinteség, mint az ukránon.**

ISBN 978-615-00-6960-9

9 786150 069609